

EESTI VABARIIK

LEIUTIS JA PATENDINÕUDLUS

Metoodilised juhised

PATENDIAMET

Raul Kartus

Jaak Ostrat, *PhD*

LEIUTIS JA PATENDINÕUDLUS

3., täiendatud väljaanne

Metoodilised juhised

Patendiamet
Tallinn 2012

Metoodilised juhised on välja antud Euroopa Patendiameti (EPO)
finantseerimisel

The Methodical Guidelines is financed by the European Patent Office

Keeletoimetaja: Liivi Seestrand

Trükk: OÜ Infotrükk
Pärnu mnt 41A, 10119 Tallinn

© Patendiamet, 2012
ISBN 978-9985-9807-9-8

SISUKORD

Eessõna	4
Sissejuhatus	6
I. OSA. LEIUTISE MÕISTE	7
1. Leiutise määratlus	7
2. Leiutise objektid	8
3. Ühtse leiundusliku mõttega seotud leiutisobjektide kombinatsioon	9
4. Leiutise tunnused	10
4.1. Seadme tunnused.....	11
4.2. Aine tunnused	13
4.2.1. Individuaalühendite tunnused	13
4.2.2. Kompositsiooni tunnused	14
4.2.3. Mikroorganismide tunnused.....	15
4.2.4. Geenitehnoloogia vahenditega saadud individuaalühendite tunnused	16
4.3. Meetodi tunnused	16
5. Nõuded tunnuste vormile ja sisule.....	17
5.1. Üldnõuded.....	17
5.2. Alternatiivsed tunnused ja disklaimer	18
5.3. Funktsionaalsed tunnused	20
5.4. Keelatud väljendid	20
6. Leiutise olemus	21
6.1. Leiutise olemuse mõiste.....	21
6.2. Leiutise olemuse avamise ulatus	22
II. OSA. PATENDINÕUDLUS	24
7. Patendinõudluse mõiste	24

7.1. Patendinõudluse otstarve.....	24
7.2. Patendinõudluse tõlgendamine.....	24
8. Patendinõudluse struktuur.....	25
8.1. Patendinõudluse tüübid	25
8.2. Patendinõudluse üldstruktuur.....	26
8.3. Nõudluspunktide grupeerimine ja nummerdamine	27
9. Patendinõudluse sõltumatu punkt	28
9.1. Patendinõudluse sõltumatu punkti koostamise põhimõtte ja struktuur	28
9.2. Piirav osa.....	30
9.2.1. Leiutise objekti määratlus	30
9.2.2 Ühised tunnused	31
9.2.3. Keelekasutus ja tüüpilised vead	32
9.3. Eristav osa	33
9.4. Piirava osata sõltumatu nõudluspunkt.....	34
10. Patendinõudluse sõltuv punkt	36
10.1. Patendinõudluse sõltuva punkti koostamise põhimõtte.....	36
10.2. Patendinõudluse sõltuva punkti struktuur	37
11. Leiutise ühtsus	37
11.1. Sõltumatute punktide vaheline ühtsus.....	38
11.2. Sõltumatu punkti sisene ühtsus	39
12. Seadme patendinõudluse iseärasused	39
13. Aine patendinõudluse iseärasused	41
13.1. Individuaalühendid.....	41
13.2. Kompositsioonid	41
13.3. Deponeeritud mikroorganism ja taime või looma rakukultuur.....	43
14. Meetodi patendinõudluse iseärasused	43

15. Tuntud aine kasutamine meditsiinilisel otstarbel	44
15.1. Esmakordne meditsiinilisel otstarbel kasutamine	44
15.2. Teistkordne ja järgnevad meditsiinilisel otstarbel kasutamised.....	45

LISAD

Lisa 1. Patendinõudluse näiteid	47
Näide 1. Seadme patendinõudlus	47
Näide 2. Seadme patendinõudlus, mis sisaldab matemaatilist avaldist.....	48
Näide 3. Ainete kasutamist toote valmistamiseks ja toodet käsitlev patendinõudlus.....	49
Näide 4. Deponeeritud mikroorganismi patendinõudlus	49
Näide 5. Meetodi patendinõudlus.....	50
Lisa 2. Patendiseadus (väljavõte)	51
Lisa 3. Patenditaotluse sisu- ja vorminõuded ning patendiametile esitamise kord (väljavõte).....	54
Lisa 4. Maailma kaubandusorganisatsiooni asutamislepingu lisa 1C intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping. 5. osa. Patendid. (väljavõte).....	61
Lisa 5. EUROOPA PATENTIDE VÄLJAANDMISE KONVENTSIOON. (väljavõte)	63
Lisa 6. EUROOPA PATENTIDE VÄLJAANDMISE KONVENTSIOONI RAKENDUSMÄÄRUS. Väljavõte.....	66

EESSÕNA

Käesoleva väljaandega jätkab Eesti Patendiamet tööstusomandi õiguskaitse alaste meetodiliste selgitavate abivahendite väljaandmist.

Eesti Patendiamet andis 2001. aastal välja meetodilised juhised “Leiutis ja patendinõudlus”, mis oli esmane katse käsitleda põhjalikumalt leiutise mõistet, leiutise objekte ja nende tunnuseid, patendinõudluse struktuuri ja sisu ning nõudluse koostamise meetodikat. Eesmärk oli anda ülevaade tänapäeval kehtivatest põhimõtetest kaitsevõimeliste leiutiste objektide väljaselgitamisel ja patendinõudluse koostamisel Eestis ja Euroopa Liidus. See väljaanne leidis hea vastuvõtu asjast huvitatud ringkondades, kuid väljaande kasutajatel tekkis ka hulgaliselt täpsustavaid küsimusi.

Kõike eelnevat silmas pidades otsustati 2006. aastal koostada nimetatud juhiste parandatud ja täiendatud väljaanne. Aastatega on huvi nende juhiste vastu järk-järgult kasvanud ja nii on valminud juba järjekordne parandatud ja täiendatud väljaanne.

Uue tehnilise või tehnoloogilise lahenduse looja peab enne patendi-taotluse esitamist leidma oma lahendusele lähedased lahendused ja nende baasil selgitama välja, milles seisneb lahenduse uudsus ja kas see üldse ületab seni tuntud tehnilist taset. Selleks on vaja klassifitseerida oma lahendus rahvusvahelise patendiklassifikatsiooni järgi ja leida sellele lahendusele lähedased patendidokumendid. Alles seejärel saab asuda koostama patendinõudlust või kasuliku mudeli nõudlust.

Väljaanne on oluline abivahend kaitsevõimeliste leiutiste väljaselgitamisel, eduka kaitsestrateegia väljatöötamisel ning patendi-taotluse ja kasuliku mudeli registreerimise taotluse koostamisel ning samuti patendi-ekspertiisis.

Trükis on suunatud patendiekspertidele, patendivolinikele ja teistele tööstusomandialast õigusabi osutavatele isikutele ning ettevõtjatele ja tehnilise loominguga tegelevatele isikutele, kes soovivad kaitsta oma uusi tooteid patentidega või ka kasulike mudelitena.

Väljaande on heaks kiitnud Patendiameti õigussosakond.

Tänuõnad kuuluvad väljaande kõigile ettevalmistajatele.

Toomas Lumi

Patendiameti peadirektori I asetäitja

Tallinnas, 21. septembril 2012

SISSEJUHATUS

Leiutis on üks intellektuaalomandi, täpsemalt tööstusomandi valdkonda kuuluvatest õiguskaitse objektidest. Tavasuhetlemisel oleme sõnu “leiutis” ja “leiutamine” harjunud kasutama igasuguse vaimse tegevuse korral. Sama harjumuspäraselt seostame oma mõttetegevuse tulemuse õiguskaitse ainult patendi saamisega. Valdavas enamikus õigussüsteemides on leiutise ja patendi mõiste siiski seostatavad üksnes tehnikaalaste uuendustega.

Patendinõudlus on esmalt patenditaotluse ja pärast patendi väljaandmist patendikirjelduse kõige tähtsam osa. Patendinõudluse sõnastus määrab, mida patendiga kaitstakse ja milline on patendikaitse ulatus. Patendinõudluse sõnastusel on otsustav tähendus nii patenditaotluse menetlemisel Patendiametis, kui ka majandustegevuses leiutisele patendikaitse tagamisel. Patenditaotlusele ekspertiisi tehes lähtub ekspert leiutise uudsuse, leiutustaseme ja tööstusliku kasutatavuse määramisel sellest, mis tuleneb patendinõudluse sõnastusest. Leiutiskirjeldust kasutatakse üksnes patendinõudluse tõlgendamiseks ja võetakse arvesse ainult ulatuses, mis vastab patendinõudluses avatud leiutise olemusele. Samamoodi lähtutakse patendinõudluse sõnastusest ka leiutise kasutamise kindlakstegemisel selle õiguspärase kasutamise korral või kasutamise tuvastamisel kohtus patendiomaniku ainuõiguse rikkumise korral. Seega on patendinõudluse õige ja oskuslik koostamine esmajärgulise tähtsusega efektiivse patendikaitse saavutamisele.

Käesolevate meetodiliste juhiste esimeses osas selgitatakse leiutise mõistet, leiutise objekte ja nende tunnuseid, samuti ühtse leiundusliku mõttega seotud leiutisobjektide kombinatsiooni olemust.

Teine osa on pühendatud patendinõudluse koostamisele. Selgitatakse patendinõudluse mõistet, patendinõudluse struktuuri ja eri liiki patendinõudluste koostamise erisusi ning leiutise ühtsuse nõudest kinnipidamist patendinõudluse koostamisel.

Lisades on toodud patendinõudluse koostamise näiteid ja väljavõtteid õigusaktidest, mida on oluline arvestada patendinõudluse koostamisel.

I. OSA. LEIUTISE MÕISTE

1. Leiutise määratlus

Leiutise mõistele on aegade vältel rahvusvaheliste kokkulepete väljatöötamisel korduvalt püütud leida kõiki rahuldavat määratlust. Kuna see ei ole õnnestunud, on kokku lepitud, et õigusaktides leiutise määratlust (legaaldefiniitsiooni) ei anta, vaid see loetakse *a priori* tuntuks. Et vältida leiutise mõiste harjumuspärase kasutamise tõttu tekkida võivaid probleeme, on enamiku riikide patendiseadustes siiski toodud loetelu objektidest, mis oma olemuselt ei ole leiutised.¹ Reeglina kuuluvad sellesse loetellu teaduslikud avastused, matemaatilised meetodid, arvutiprogrammid, äriideed, mängureeglid, hoonete ja maa-alade projektid, mikrolülituste topoloogia, tööstusdisainilahendused, taimesordid ja loomatõud. Enamik eelnimetatud objektidest kujutavad endast intellektuaalomandi teisi liike, mida kaitstakse teiste tööstusomandi kaitse seadustega, autoriõiguse seadusega (nagu näiteks arvutiprogrammid) või muude seadustega. Teaduslikud avastused ei ole kaitstavad, küll aga on leiutistena kaitstavad avastustel põhinevad uued tehnilised lahendused.

Vaatamata sellele, et leiutise legaaldefiniitsioon puudub, on leiutise mõiste määratlemine nii leiutajale kui ka patendiekspertidele hädavajalik. Seetõttu on kasutusel rida mitteametlikke leiutise määratlusi.

Maailma Intellektuaalomandi Organisatsiooni (*World Intellectual Property Organization, WIPO*) määratluse kohaselt on leiutis toode või protsess, mis kindlustab uue tehnilise lahenduse abil senilahendamata probleemi lahendamise või näitab kätte uue tee selleks, et midagi valmistada. Euroopa patendikonventsiooni revideerimisel patendiõiguse komisjoni antud selgituste kohaselt mõistetakse leiutise all tehnika valdkonda kuuluva loomingu tulemust, mis näitab vastava eriala asjatundjale, kuidas teatud tehniliste vahendite abil lahendada teatud tehnilist probleemi.

Kuigi eeltoodud leiutise määratlused on üsna üldised ja “filosoofilised”, kajastuvad neis siiski kõik leiutise olulised elemendid. Nimelt, leiutisest saab õiguslikus mõttes rääkida üksnes seoses tehnika valdkonda kuuluva loominguuga. Leiutis on tehniline lahendus. Leiutis peab olema uus, kuna selle abil lahendatakse teatud tehnikavaldkonnas senilahendamata probleem. Tehnikavaldkonnas senilahendamata probleemide all mõistetak-

¹ Vt lisa 2. Patendiseadus (väljavõte) §6.

se tehnilisi probleeme. Teinekord on isegi leiutise autoril raske tajuda, milline on lahendatav tehniline probleem, sest leiutise loomise tingib reeglina mitte tehniline, vaid muu elus lahendamist vajav probleem. Lahendus ei saa olla liiga lihtne, see tähendab silmnähtav või iseenesestmõistetav, kuna leiutis peab varem tuntuga võrreldes andma vastava ala asjatundjale uusi teadmisi.

Eelöeldu alusel võib patenditaotluse koostamist ja ekspertiisi silmas pidades esitada leiutise alljärgneva määratluse.

Leiutis on mis tahes tehnikavaldkonda kuuluva probleemi tehniline lahendus, mis on uus, ei tulene vastava ala asjatundja jaoks enesestmõistetavalt tehnikatasemest ja on tööstuslikult kasutatav.

2. Leiutise objektid

Leiutise objekti all mõistetakse leiutise kui leiduri poolt loodud tehnilise lahenduse realiseerimise vormi.

Iga tehniline lahendus realiseerub kas materiaalse objektina või protsessina. Arvestades, et tegemist on tööstusomandiga, käsitletakse materiaalsel kujul eksisteerivaid leiutisobjekte üldjuhul kui tooteid ja protsesse kui tehnoloogilisi protsesse.² Tooted omakorda jagunevad seadmeteks ja aineteks.

Seade leiutise objektina haarab nii masinaid, aparate, tööriistu, transpordivahendeid, ehituskonstruksioone kui ka tarbeesemeid ning nende iseseisva funktsiooniga osi. Viimaste all võib mõista komplekteeritavaid detaile ja sõlmi (kooste). Seadmete alla kuuluvad ka skeemlahendused (hüdro-, pneumo- ja elektriskeemid).

Aine leiutise objektina haarab nii igat liiki materjale, toidu- ja maitseaineid, ravimeid, kosmeetikavahendeid kui ka bioloogilist ainet, mis on saadud kas traditsiooniliste biotehnoloogiliste protsessidega või geenitehnoloogia meetoditega. Kaitstavate ainetena käsitletakse ka keemilise sünteesi vaheühendeid.

Meetod leiutise objektina haarab kõikvõimalikke mis tahes majandusharus, sealhulgas põllumajanduses, kasutatavaid tehnilisi meetodeid nii

² Vt lisa 4. Maailma Kaubandusorganisatsiooni asutamisleping. Lisa 1C – Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping (väljavõte), art 27(1).

tööstuslikuks tootmiseks (tootmisprotsessid ehk tehnoloogiad) kui ka andmete kogumiseks, töötlemiseks ja edastamiseks, süsteemide automaatjuhtimiseks, mõõtmisteks, katsetusteks, diagnostikaks, kontrolliks jne.

Mõne riigi patendiseaduse kohaselt eristatakse leiutise objektina ka tuntud seadme, aine või meetodi **kasutamist uuel otstarbel**. Tegelikult on tegemist siiski ühega eelnimetatud leiutiste objektidest, mida iseloomustab see, et leiutisel on vaid üks uus tunnus. Sellisel juhul on võimalik kasutada lihtsustatud patendinõudluse vormi, mida käsitleme allpool seoses patendinõudluse erisustega. Viimasel ajal on hakatud majanduskäibes eristama selliseid leiutiste kategooriaid, nagu **biotehnoloogia-alased leiutised** ja **arvutil põhinevad leiutised**. Patendiõiguse seisukohalt ei ole ka nende leiutiste korral tegemist omaette leiutise objektiga. Samuti ei ole biotehnoloogia-alaste või arvutil põhinevate leiutiste korral tegemist omaette tehnikavaldkonnaga.

Biotehnoloogia-alaste leiutiste korral on kõige sagedamini leiutise objektiks aine või meetod, harvem seade.³

Arvutil põhinevate leiutiste korral on leiutise objektiks kas seade või meetod. Arvutil põhinevad leiutised võivad leida ja leiavadki kaasajal kasutamist enamikus tehnikavaldkondades.

Arvutil põhineva leiutise õigusliku määratluse suhtes ei ole saavutatud kõiki rahuldavat kokkulepet. Niikaua võib arvutil põhinevat leiutist defineerida näiteks kui leiutist, mille töö hõlmab arvuti, arvutivõrgu või muu programmeeritava seadme kasutamist, kusjuures leiutisel on üks või mitu tunnus, mida teostatakse täielikult või osaliselt arvutiprogrammi abil.

3. Ühtse leiundusliku mõttega seotud leiutisobjektide kombinatsioon

Üldjuhul realiseerub leiutise eesmärgiks oleva probleemi lahendus ühe leiutise objektina. See tähendab, et leiutise objektiks on uus seade, aine või meetod. Ei ole aga harvad juhud, kui leiutise praktilise realiseerimise käigus kerkivad esile uued lahendamist vajavad tehnilised probleemid.

³ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi 98/44/EÜ kohaselt käsitlevad biotehnoloogia-alased leiutised toodet, mis koosneb bioloogilisest materjalist või sisaldab seda, või meetodit, mille abil bioloogilist materjali toodetakse, töödeldakse või kasutatakse.

Näiteks on uudse konstruktsiooniga seadme valmistamisel tarvis lahendada mõni tehnoloogiline probleem, mille lahendust tehnikatasemes ei leidu. Või teine näide: selleks et realiseerida uut tehnoloogilist protsessi, on mõne etapi teostamiseks tarvis spetsiaalset seadet.

Eriti sagedased on juhud, kus leiutise realiseerimiseks uute keemiliste ainete sünteesi valdkonnas kerkib esile hulk lahendamist vajavaid tehnilisi probleeme. Näiteks, kui leiutiseks on uus ravim, tuleb ravimi uue toimeaine sünteesimiseks välja töötada kas täielikult või osaliselt uus tehnoloogiline protsess. Seejuures võib lisaks tekkida vajadus töötada välja mõni spetsiaalne seade selle tehnoloogilise protsessi läbiviimiseks. Paljudel juhtudel on lõpp-produkti sünteesimiseks vaja eelnevalt sünteesida spetsiaalseid vaheühendeid. Lõpuks tuleb sünteesitud toimeainele lisada kandja, täiteained jm lisandid, et saada preparaat, mis oleks apteegis ravimina turustatav.

Seega, nagu nähtub ülaltoodud näidetest, on põhilise tehnilise probleemi lahendamine ja leiutise lõppeesmärgi saavutamine võimalik vaid esilekerkinud uute probleemide lahendamise korral. Tihti võivad kaasnevate tehniliste probleemide lahendused olla samuti leiutised. Selliselt moodustunud leiutiste kogumit nimetatakse ühtse leiundusliku mõttega seotud leiutisobjektide kombinatsiooniks.⁴

Ühtse leiundusliku mõttega seotud leiutisobjektide kombinatsioon seondub alati leiutise ühtsuse mõistega, mida käsitleme allpool.

4. Leiutise tunnused

Formaalloogika seisukohalt kujutab patenditaotluses esitatud konkreetne leiutis endast mõistet. Mõiste on tajutav tunnuste kaudu. Tunnus on asja, nähtuse iseloomulik omadus, mille poolest asjad, nähtused üksteisega sarnanevad või üksteisest erinevad. Mõiste defineeritakse tunnuste abil, avades sellega mõiste sisu. Tunnused, mis defineerivad mõiste, kujutavad endast loogika seisukohalt samuti mõisteid ning nende suhtes kehtivad samad reeglid, mis defineeritava mõiste suhtes. (Formaalloogikast loe lähemalt: Vuks, G. Traditsiooniline formaalne loogika. Tartu, 1999.)

Leiutise tunnused on leiutise objekti kirjeldavad tehnilised tunnused, st seadet, meetodit või ainet kirjeldavad tehnilised tunnused.

⁴ Vt lisa 2. Patendiseadus (väljavõte) §6 lg1.

Leiutise tunnused võivad väljenduda kas ühe sõnana (näiteks terminid) või sõnaühendina. Selleks et leiutist kui mõistet oleks võimalik kor-
rastatud viisil ja kõiki formaalloogika reegleid järgides defineerida, on iga
leiutise objekti kohta praktikas välja kujunenud optimaalne tunnuste liigi-
tus.

4.1. Seadme tunnused

Seadet käsitletakse konstruktsioonina, mida iseloomustavad järgmised
konstruktsioonitunnused:

- 1) konstruktsioonelemendid, millest seade koosneb (st elemendi
olemasolu seadmes);
- 2) elementide omavaheline paigutus;
- 3) elementidevaheliste ühenduste teostusviis;
- 4) elementide konstruktsiooniliste ja tehniliste näitajate iseärasused;
- 5) elementide mõõtmete ja geomeetrilise kuju iseärasused;
- 6) elementide valmistamiseks kasutatavad materjalid või keskkond,
mis täidab elemendi ülesannet.

Eeltoodud klassifikatsioon iseloomustab ühtlasi tunnuste tähtsuse jär-
jekorda selles mõttes, et reeglina annab järjekorras kõrgemal kohal paik-
nevat liiki tunnus leiutisele laiema kaitseulatus ja kõrgema leiutustaseme,
kui madalamal paiknevat liiki tunnus.

Konstruktsioonelementide all mõeldakse seadme detaile ja sõlmi.

Konstruktsioonelementide iseloomustamiseks kasutatakse reeglina
nende üldkasutatavaid tehnilisi nimetusi. Juhul, kui mõnel detailil või sõl-
mel selline nimetus puudub, nimetatakse seda funktsiooni kaudu, mille
täitmiseks element on ette nähtud (funktsionaalne tunnus).

Teatud juhtudel võib seadme konstruktsioonelementidega võrdväärseks
tunnuseks olla ka keskkond, näiteks gaas või vedelik.

Seade, mis erineb tehnikatasemes tuntud seadmetest uute konstrukt-
sioonelementide poolest, vastab reeglina leiutise uudsuse kriteeriumile.
Sel juhul on ka kõige suurem tõenäosus, et leiutis omab leiutustaset.

Konstruksioonelementide omavahelise paigutusega kirjeldatakse elementide omavahelist paigutust ja orientatsiooni ruumis. Skeemlahenduste korral kirjeldatakse erinevate skeemielementide sisendite ja väljundite vahelisi ühendusi. Elektriskeemide korral kirjeldatakse näiteks skeemielementide klemmide või viikude omavahelist ühendust.

Elementidevaheliste ühenduste teostusviis võib olla kas konstruktiivne, funktsionaalne või nende kombinatsioon. Ühenduste konstruktiivse teostusviisi korral näidatakse ära kindel ühenduse liik (näiteks “kinnitatud poldliitega”, “liimitud”, “ühendatud trossi abil” jne). Funktsionaalne ühendusviis määratletakse ühenduse omaduse kaudu (näiteks “ühendatud jäigalt”, “lahtivõetavalt”, “pöörlemist võimaldavalt” jne)

Siinkohal peab mainima, et eksisteerib ka hulk seadmeid ja süsteeme, mille elementidevaheline ühendus toimib näiteks elektri või magnetvälja kaudu ja mille elementide paigutus ruumis ei ole olulise tähtsusega.

Elementide konstruktsiooniliste ja tehniliste näitajate iseärasuste all leiutise tunnusena mõistetakse teatud tüüpi või teatud tehniliste parameetritega elementide kasutamist seadme konstruktsioonis.

Elementide mõõtmete ja geomeetrilise kuju iseärasused on küllalt tihti esinevad seadet iseloomustavad tunnused. Neid kasutatakse kõige sagedamini näiteks elementidevaheliste ühenduste ja tööpindade kuju määramiseks, kuna paljudel juhtudel lahendatakse nimelt geomeetriliste parameetrite õnnestunud valikuga leiutise eesmärgiga seotud tehniline probleem.

Mõõtmete ja geomeetriliste parameetrite esitamiseks kasutatakse valdavalt suhtearve või väljendatakse need matemaatiliste valemite abil. Absoluutväärtusi ja nende vahemikku kasutatakse vaid juhul, kui see on vältimatult vajalik eesmärgiga seotud tehnilise tulemuse saavutamiseks. Ainult absoluutväärtuste kasutamiseiga piiratakse teinekord tahtmatult patentkaitse ulatust.

Elementide mõõtmete ja geomeetrilise kuju iseärasused on tunnused, mis suure tõenäosusega võimaldavad eristada seadet teistest tehnikatasemes tuntud analoogsetest seadmetest, tagades leiutise vastavuse uudsuse ja leiutustaseme kriteeriumidele. Samal ajal on sellisele leiutisele antav kaitseulatus küllalt kitsas.

Elementide valmistamiseks kasutatavaid materjale nimetatakse seadme tunnusena enamasti koos muude tunnustega juhul, kui see on tin-

gimata vajalik teiste tunnuste täpsustamiseks. Tuntud materjali kasutamist seadme tunnuseks loetakse üldjuhul “nõrgaks” tunnuseks põhjusel, et käesoleval ajal on konstruktsioonimaterjalide kõikvõimalikud füüsikaliskemilised omadused tuntud ja tehnilise teabe allikates vastava ala asjatundjale kättesaadavad. Seega on ainuüksi materjalivalikuga raske seadme jaoks tervikuna patentse leiutise leiutustaseme kriteeriumile vastavat tehnilist taset saavutada.

4.2. Aine tunnused

Ained leiutise objektina liigitatakse tunnuste sarnasuse alusel järgmisesse kolme gruppi:

- 1) individuaalühendid, sealhulgas nii madalmolekulaarsed kui tinglikult ka kõrgmolekulaarsed ühendid;
- 2) kompositsioonid;
- 3) bioloogilised ained, sealhulgas mikroorganismid, viirused ja geentehnoloogia vahenditega saadud individuaalühendid.

4.2.1. Individuaalühendite tunnused

Madalmolekulaarsete ühendite puhul on tunnuseks nende kvalitatiivne koostis (teatud keemiliste elementide aatomite olemasolu), kvantitatiivne koostis (iga elemendi aatomite arv), aatomitevaheline side ning aatomite vastastikune paiknemine molekulis, mida väljendatakse keemilise struktuuri valemiga.

Kõrgmolekulaarsete ühendite puhul on tunnuseks nende keemiline koostis ja makromolekuli ühe lüli struktuur, makromolekuli kui terviku struktuur (lineaarne, hargnev), lülide perioodilisus, molekulmass ja selle jaotus, makromolekuli geomeetria ja stereomeetria, makromolekuli lõpp- ja kõrvalrühmad.

Kindlaksmääramata struktuuriga individuaalühendite puhul on tunnusteks nende füüsikaliskemilised ning muud näitajad, mis võimaldavad neid ühendeid identifitseerida.

Erijuhul kasutatakse kindlaksmääramata struktuuriga individuaalühendite määratlemiseks saamisviisi (meetodi) tunnuseid. Seda liiki ainete suhtes kasutatakse ingliskeelset terminit “*product by process*”.

Aine iseloomustamiseks saamisviisi tunnuste kasutamisel tuleb arvestada, et selline esitusviis on lubatav vaid juhul, kui tegemist on tõepoolest uue ja leiutustasemele vastava ainega. Leiutise objektiks olev aine ei saa olla patentne üksnes sellepärast, et see on saadud uuel meetodil.

4.2.2. Kompositsiooni tunnused

Kompositsioone võib liigitada nende saamisviisi järgi lihtsa mehaanilise segamise teel saadud aineteks (segud, määrded, pastad jne) ja keemilisel teel või füüsikalis-keemiliste protsesside teel saadud aineteks (sulamid, keraamilised materjalid, klaas, ehitusmaterjalid jne).

Kompositsioone iseloomustatakse reeglina koostise kaudu nagu valmistoodet.

Kompositsiooni tunnused on:

- 1) kvalitatiivne koostis (ingredientide loetelu);
- 2) kvantitatiivne koostis (ingredientide kogused);
- 3) kompositsiooni struktuur;
- 4) ingredientide struktuur.

Kompositsioone, mille koostist ei ole võimalik või on raske kindlaks määrata, nimetatakse kindlaksmääramata koostisega kompositsioonideks. Kindlaksmääramata koostisega kompositsioonid saadakse paljudel juhtudel katseliselt, varieerides lähteainete ja nende kogustega. Selliselt saadud kompositsiooni lõppkoostise kindlaksmääramiseks ei ole praktilise kasutamise seisukohalt tihti vajadust.

Kindlaksmääramata koostisega kompositsioonide tunnustena kasutatakse lähteaineid iseloomustavaid tunnuseid (s.o nende kvalitatiivset ja kvantitatiivset koostist). Vajadusel iseloomustatakse kompositsiooni veel ka füüsikalis-keemiliste ja kasutamise näitajatega.

Siingi, nagu individuaalühendite korral, võib erandina kõne alla tulla “*product by process*” põhimõtte kasutamine, mille puhul ühendit kirjeldatakse saamisviisi (meetodi) tunnuste kaudu.

4.2.3. Mikroorganismide tunnused

Mikroorganismi tüvi kui leiutise objekt on rakkude kogum, millel on ühine päritolu ja ühesugused püsivad tunnused. Mikroorganismi tüve tunnused peavad võimaldama määrata tüve liiki ja iseloomustama teda kui uut, varem kirjeldamata kultuuri.

Mikroorganismi tüve võib iseloomustada näiteks kultuurmorfoloogiliste, füsioloogilis-biokeemiliste ja hemo- ja genotaksonoomiliste, kariooloogiliste näitajatega jne.

Tunnusteks võivad olla ka näiteks mikroorganismi poolt toodetava aine nimetus ja omadused.

Meditsiini ja veterinaaria valdkonnas kasutatavate mikroorganismide korral võivad tunnusteks olla immuunsuse, onkoloogilisuse, senoloogiliste erisuste näitajad, tundlikkus antibiootikute suhtes jne.

Taimede ja loomade rakukultuuride iseloomustamiseks võib täiendavalt kasutada selliseid tunnuseid nagu päritoluandmed, standardsed kasvutingimused, kasvukiirus, looma kehas kultiveerimist iseloomustavad näitajad või morfogeneesi iseloomustavad näitajad, saastumist iseloomustavad näitajad jne.

Mikroorganismide kirjeldamise võimaluste paljususest ja samal ajal keerukusest tulenevalt kasutatakse praktikas reeglina mikroorganismi deponeerimist rahvusvahelises deponeerimisasutuses vastavalt mikroorganismide patendiekspertiisiks deponeerimise rahvusvahelise tunnustamise Budapesti lepingule.

Deponeerimise põhimõte seisneb lühidalt järgnevas. Patenditaotleja võib mikroorganismi või muu rakukultuuri detailse patenditaotluses kirjeldamise asemel toimetada selle eluvõimelise näidise enne patenditaotluse esitamist rahvusvahelisele deponeerimisasutusele, kes Budapesti lepingu kohaselt tegeleb vastavat liiki bioloogilise materjali deponeerimisega. Patenditaotleja märgib deponeerimise andmed patenditaotlusse. Rahvusvaheline deponeerimisasutus säilitab deponeeritud bioloogilist materjali elujõulisena ning väljastab deponeeritud materjali näidiseid patendiametitele ja patendiomaniku loal teistele isikutele leiutise kontrollimiseks või kasutamiseks.

Deponeeritud mikroorganismi tunnusteks on:

- 1) mikroorganismi tüve liigi ladinakeelne nimetus;
- 2) mikroorganismile antud identifitseerimistähis (number, sümbolid);
- 3) rahvusvahelise deponeerimisasutuse täpne nimi;
- 4) rahvusvahelise deponeerimisasutuse poolt mikroorganismile antud registreerimisnumber.

Sama põhimõtte kehtib ka muu deponeeritud bioloogilise aine korral.

4.2.4. Geenitehnoloogia vahenditega saadud individuaalühendite tunnused

Geenitehnoloogia vahenditega saadud individuaalühendite puhul on tunnusteks eeskätt nukleotiidide järjestus nukleiinhappe fragmendi korral ja füüsiline kaart rekombinantse nukleiinhappe või vektori korral. Lisaks võib ka selle grupi ühendeid iseloomustada füüsikalise-keemiliste ja muude näitajatega, kui see on vajalik kõnealuse ühendi eristamiseks teistest ühenditest.

Nukleotiidide ja aminohapete järjestuse loetelu esitatakse patenditaotluses WIPO standardi ST.25 järgi koostatud dokumendina.

4.3. Meetodi tunnused

Kõige üldisemas tähenduses kujutavad kõik tehnilised meetodid endast tehnoloogilist protsessi, mida iseloomustavad järgmised tunnused:

- 1) materiaalsete objektidega läbiviidava toimingu (tehnoloogilise operatsiooni) olemasolu toimingute kogumis (tehnoloogilises protsessis);
- 2) toimingute omavaheline järjestus toimingute kogumis (operatsioonide järjekord tehnoloogilises protsessis, näiteks operatsioonide järjestikune, üheaegne või muul viisil kombineeritud toimumine);
- 3) toimingute läbiviimise tingimused (tehnoloogiliste operatsioonide parameetrid: kiirus, temperatuurivahemik, rõhk, aeg jm parameetrid);

- 4) kasutatavad ained (toorained, reagentid, katalüsaatorid, muud abimaterjalid);
- 5) kasutatavad seadmed (rakised, instrumendid jm varustus).

5. Nõuded tunnuste vormile ja sisule

5.1. Üldnõuded

Leiutise tunnustena kasutatakse vastava valdkonna tehnilisi termineid, tähiseid ja lühendeid, nende puudumisel aga teadus- ja tehnikakirjanduses üldlevinud termineid, millel sisu ja maht on vastava ala asjatundja jaoks määratletud.

Tunnustena võib kasutada ka matemaatilisi avaldise ja keemilisi valemeid. Matemaatilisi avaldise kasutatakse näiteks seadme elementide geomeetrilise kuju või tehnoloogiliste režiimide parameetrite määramiseks.

Leiutiskirjelduses ja patendinõudluses peab järgima terminoloogia ühtsuse nõuet. See tähendab, et terminid peavad nimetatud dokumentide teksti kogu ulatuses olema ühed ja samad. Terminoloogia ühtsuse nõue kehtib ka füüsikaliste suuruste mõõtühikute, dimensioonide ja tingtähistekohta.

Leiutise kirjeldamiseks tunnuste valikul tuleb hoolikalt jälgida, et tunnuses sisalduvad terminid ja muud väljendid oleksid valitud õigesti ning et poleks kasutatud ebamääraseid või sisuta mõisteid. Samuti peab kasutatud mõistete maht vastama leiutise olemusele. Näiteks, kui tehnilist lahendust on võimalik realiseerida ainult üht kindlat liiki elementi kasutades, ei saa selle elemendi jaoks olemasolevat tehnilist terminit asendada teise üldisema terminiga.

Kui leiutist kirjeldatakse tunnustega, mille mõistemahut ei vasta tege-
likkusele, võib kaasneda:

- a) leiutise olemuse ehk tehnilise lahenduse ebaõige kirjeldamine, mille tulemuseks on niinimetatud “mittetöötav leiutis”;
- b) õiguskaitse saamine vaid ühele leiutaja poolt väljatöötatud tehnilise lahenduse erijuhule või
- c) õiguskaitse ulatuse liigne laienemine, mis ei vasta leiutaja loomingu-
lisele panusele.

Patendiametid praktiseerivad, tuginedes patendiseaduses sätestatud patendinõudluse selguse ja täpsuse nõudele, patendinõudluse ebaõnnestunud formuleerimise korral tihti viitamist just nimelt tunnuste ebatäpsusele ja ebaselgusele.

Tunnuste määratlemisel kasutatavate mõistete valikul tuleb arvestada, et need oleksid piisavalt täpsed ja selged leiutise teostamiseks vastava ala asjatundja poolt. Leiutise teostamiseks ei saa vastava ala asjatundjalt nõuda loomingulist tegevust tasemel, mis võrduks leiutustegevusega.

Vastava ala asjatundja on abstraktne õiguslik mõiste, millel legaal-definitsioon puudub. Igal juhul ei ole tegemist mingitele kindlatele kehtestatud normidele vastava haridustaseme või kvalifikatsiooniga isikuga. Ühel juhul võib vastava ala asjatundjaks olla oskustöoline, teisel juhul aga inseneride kollektiiv. Kollektiiviga on tavaliselt tegemist juhul, kui leiutiseks on toode või protsess, mille loomisel osalevad mitme tehnikavaldkonna asjatundjad. Enamikul juhtudel mõeldakse vastava ala asjatundja all erialast töökogemust omavat “tavalist” diplomeeritud inseneri.

Vastava ala asjatundja eeldatakse omavat teavet kogu tehnikataseme ulatuses, sõltumata teabe avalikustamise vormist, kohast ja keelest.

5.2. Alternatiivsed tunnused ja disklaimer⁵

Alternatiivseteks tunnusteks loetakse tunnuseid, millest ühe asendamine teisega ei avalda mõju leiutise eesmärgiks seatud tehnilise probleemi lahendusele.

Alternatiivsete tunnuste kasutamine on lubatud, kui:

- 1) leiutise mõne tunnuse realiseerimiseks on võimalik kasutada mitut erinevat võimalust (konstruktsioonelementi, tehnoloogilist võtet, ingrediendi jne), mida ei saa haarata ühe üldmõistega;
- 2) üldmõiste sisaldab palju erimõistega määratletavaid tuntud tehnilisi lahendusi, millest ainult mõni üksik on kasutatav leiutise realiseerimiseks.

⁵ Termin “**disklaimer**” tuleneb ingliskeelsest sõnast “disclaimer” (väljajätav osa). Eestis on disklaimer mõiste laiemalt tuntud seoses kaubamärgi õiguskaitsega, kus disklaimer all mõeldakse õiguskaitse alt väljajätavat kaubamärgi osa. Teistes riikides on nimetatud termin samavõrd kasutusel ka leiutiste õiguskaitse korral, kus disklaimer all mõeldakse ärajäävat (väljajäävat) tunnust.

Alternatiivsete tunnuste korral kasutatakse alternatiivide eraldamiseks sidesõna “või”, (näiteks: “...aine A või B...”), disklaimeri korral aga sidesõna “välja arvatud” (näiteks: “... ainete klass A, välja arvatud aine B...”).

Alternatiivset tunnust ei tohi segamini ajada alternatiivse tunnuste kogumiga. Viimasel juhul võib tegemist olla leiutise eri **variantidega**. Leiutise variantide ühes ja samas patenditaotluses esitamise lubatavus erineb riigiti.

Eesti ja teiste Euroopa riikide patendiseaduste kohaselt ei ole variantide esitamine lubatav, samas on see lubatud USA patendiseaduses. Euroopa patendikonventsiooni kohaselt on variante sisaldav patendinõudlus põhimõtteliselt lubatud, kuid põhjusel, et konventsiooni osalisriikide seadustes on see küsimus erinevalt reguleeritud (st mõnes riigis on variandid lubatud, mõnes mitte).

Riikides, kus variandid ei ole lubatavad, viib nende esitamine patenditaotluses leiutise **ühtsuse rikkumisele**.

Disklaimerit kasutatakse punktis 2 kirjeldatud juhule sarnasel juhul, kuid sellise erinevusega, et üldmõistes sisalduvatest erimõistega määratletud tehnilistest lahendustest ei ole leiutise realiseerimiseks kasutatav ainult üks neist või mõned üksikud erijuhud.

Disklaimerit ei tohi segamini ajada niinimetatud negatiivsete tunnustega, mis viib **negatiivsele uudsusele**. Negatiivse uudsusega on tegemist juhul, kui tehnikatasemes kirjeldatud tuntud lahendusest jäetakse ära mõni tunnus, kusjuures allesjäänud tunnuseid ei muudeta ega lisata ühtki uut tunnust. Sellisel juhul kujutab ärajäetud tunnus endast leiutise suhtes ebaolulist tunnus, mis ei mõjuta leiutise eesmärgiks seatud tehnilise tulemuse saavutamist. Ebaolulise tunnuse ärajätmisega võib küll vormiliselt saavutada leiutise uudsuse tuntud lahenduse suhtes, kuid leiutisel puudub leiutustase, sest leiutise eesmärgiks oleva tehnilise tulemuse saavutamine on võimalik ka tuntud lahendusega.

5.3. Funktsionaalsed tunnused

Funktsionaalsed on sellised tunnused, mis määratlevad tehnilise lahenduse mõne osa või elemendi selle otstarbe järgi.

Funktsionaalseid tunnuseid kasutatakse kõige sagedamini, kui:

- 1) tegemist on uue elemendiga, millel puudub üldtuntud nimetus;
- 2) tunnuse määratlemine tuntud terminitega ei ole otstarbekas, kuna see piirab võimalikku kasutatavate lahenduste hulka.

Üsna sageli tekib vajadus funktsionaalse tunnuse kasutamise järele seadme puhul, mille igale detailile või sõlmele ei ole lihtsalt võimalik üldtuntud nimetust anda või mis sisaldab mitut ühesuguse nimetusega, kuid erineva funktsiooniga detaili. Näiteks, seade sisaldab mitut plaadikujulist detaili, millest igaühel on seadmes oma funktsioon, kuid samas ei ole ühelgi neist spetsiaalset nimetust. Oletame, et üht neist kasutatakse sõlme N kinnitamiseks seadme korpuse külge. Sellist konstruktsioonelementi võib esitada funktsionaalse tunnusena järgmisel kujul: “plaat sõlme N kinnitamiseks korpuse külge”.

Funktsionaalsete tunnuste kasutamisel kehtib nõue, et vastava ala asjatundjal peab olema võimalik ilma leiundusliku tegevuseta tehnika tase- mes tuntud vahendite abil kirjeldatud funktsioon realiseerida.

5.4. Keelatud väljendid

Tunnustena on keelatud kasutada ebasüüdsaid sõnu ja väljendeid. Samuti ei tohi tunnustena kasutada ilma kindla tehnilise sisuta sõnu, sealhulgas tehnikavaldkonnas käibivaid argosõnu, nagu “julla”, “mobla” jne.

Kaubamärki (kaubamärgi sõnalist osa) tohib tunnusena kasutada üksnes juhul, kui see on kujunenud üldtuntud tehniliseks terminiks (näiteks “nailon”). Seejuures peab arvestama, et mõne riigi seadus võib nõuda registreeritud kaubamärgi korral hoiatustähise lisamist.

Isiku- ja kohanime kohta kehtib samuti nõue, et neid tohib kasutada üksnes juhul, kui need on kujunenud kas üldtuntud tehniliseks terminiks või moodustavad tehnilise termini osa (näiteks “Geiger-Mülleri loendur”, “Scheringi sild”, “ottomootor”).

Siinkohal peab märkima, et leiutaja nime kasutamine leiutise nimetus patendi saamise avalduse, leiutiskirjelduse, eriti aga patendinõudluse koostamisel ei ole enamiku riikide patendiseaduste kohaselt lubatud.

6. Leiutise olemus

6.1. Leiutise olemuse mõiste

Leiutise määratlusest näeme, et leiutis on teatud tehnikavaldkonda kuuluva probleemi (s.o tehnilise probleemi) tehniline lahendus, mis realiseeritakse probleemist olenevalt seadme, aine või meetodi kujul või nende kombinatsioonina. Leiutise olemus on leiutise objekti tehniline kirjeldus. Seejuures mõistetakse leiutise objekti all terviklikku tehnilist lahendust, st terviklikku seadet, ainet või meetodit.

Patendikaitse taotlemisel kirjeldatakse leiutise objekti, s.o avatakse leiutise olemus, patenditaotluse kuuluvais dokumentides: leiutiskirjelduses, joonistes ja patendinõudluses.

Seega moodustab leiutise olemuse kogu tehniline teave, mis sisaldub nimetatud dokumentides.

Õiguslikust seisukohast on määrava tähtsusega leiutise olemus, mis on avatud patenditaotluse dokumentides selle leiutise kohta esimese patenditaotluse patendiametile esitamise päeval, kuna ainult sellel päeval esitatud teavet saab patenditaotluse edasisel menetlemisel arvesse võtta. (Teatavasti loetakse enamikus riikides kehtiva õigussüsteemi kohaselt, v.a USA ja veel mõni riik, leiutise esmasuse päevaks just nimelt patenditaotluse patendiametile esitamise päev.)

Patenditaotluse parandamine, eriti selle täiendamine, toob alati kaasa muudatused leiutise olemuses. Küsimus seisneb vaid selles, kas need on lubatavad. Üldjuhul on lubatavad ainult lihtsate kirjavigade parandamine ja leiutise realiseerimist illustreerivate näidete lisamine tõendamaks algselt esitatud tunnuste paikapidavust või nende muutmist kitsenemise suunas.

Jooniste lisamine ja täiendamine ei ole reeglina lubatud, kuna joonise iga muudetud element sisaldab uut tehnilist teavet. Isegi juhul, kui muude-

itud joonis ei muuda algselt avatud leiutise olemust, on jooniste muutmine üldjuhul lubamatu. Teatavasti on avaldatud patenditaotlused ja patendikirjeldused osa teabest, mis moodustavad tehnikataseme. Seega, kuna parandatud jooniste esitamise aega patendidokumentides ei fikseerita, moonutaksid need tehnikataset, mis omakorda võib kahjustada teiste isikute õigusi.

6.2. Leiutise olemuse avamise ulatus

Leiutise olemuse avamist käsitletakse õiguskaitse ja teabe edastamise seisukohalt.

Õiguskaitse seisukohalt peab leiutise olemus olema avatud sellises ulatuses, et patendinõudluses sisalduvate leiutise tunnuste mõistemaht ja nende poolt määratud õiguskaitse ulatus vastaksid leiutise olemusele.

Põhitingimus, mida peab täitma, on see, et patendinõudluses ei tohi tunnuseid üldistada rohkem, kui leiutiskirjelduses toodud leiutise realiseerimise näited seda võimaldavad. Teiselt poolt tähendab see seda, et leiutiskirjeldus peab sisaldama piisaval hulgal leiutise realiseerimise näiteid, mis tõendavad vastava ala asjatundjale leiutise realiseeritavust kõigil juhtudel, mida patendinõudluses toodud tunnuste (tehniliste terminite) mõistemaht haarab.

Teabe edastamise seisukohalt tuleb arvestada seda, et leiutiskirjeldust lugedes peab olema võimalik aru saada, millise vastava valdkonna tehnilise probleemi leiutis lahendab ja mida uut lisab leiutis tehnikatasemesse.

Praktikas ei ole harvad juhud, kui patendiekspertiisi või kohtumenetluse käigus selgub, et patendinõudlus sisaldab tunnuseid, mille kohta ei leidu kirjelduses mingit selgitust või mida pole isegi mitte mainitud. Samuti võib leiutiskirjeldus sisaldada osi, mis ei leia patendinõudluses üldse kajastamist. Kuidas peaks sellesse suhtuma patenditaotleja ise, patendiekspert, kohtunik või muu asjast huvitatud isik?

Kahtlemata on korrektset koostatud selline patenditaotlus, milles patendinõudlus on leiutiskirjelduses põhjalikult "lahti kirjutatud". See tähendab, et kõik patendinõudluses sisalduvad leiutise tunnused on leiutiskirjelduses ära toodud ja nende osatähtsust leiutise eesmärgiks seatud tehnilise tulemuse saavutamisel piisavalt iseloomustatud. Kui mõned terminid on vähetuntud või ei ole neid selles tehnikavaldkonnas üldse kasutatud, peab neid kindlasti leiutiskirjelduses selgitama. Esmakordselt kasutusele

võetud uued tehnilised terminid ja muud uued mõisted tuleb leiutiskirjelduses määratleda.

Viimasel ajal võib suuremate patendiametite ekspertiisipraktikas täheldada, et juhul, kui patendinõudluse tekst avab leiutise nii selgelt ja täielikult, et eksperdi arvates saab vastava ala asjatundja selle teostada, siis leiutiskirjelduse teksti põhjalikkusele suurt rõhku ei panda. Sellega püütakse lühendada patendiekspertiisiks kuluvat aega. Reeglina kannatavad selle tagajärjel nii patendikirjelduse kui teabeallika väärtus ja patendi õiguskindlus.

Teiselt poolt ei tohi korrektselt koostatud patenditaotluse leiutiskirjeldus sisaldada ka selliseid osi, mida ei ole leiutise olemusest arusaamiseks või patendinõudluse tõlgendamiseks vaja.

Peamine põhjus, miks leiutiskirjeldus koostatakse patenditaotluse esitamisel ettenähtust laiem, on soov omada leiutiskirjelduses selliseid osi, mida saab ekspertiisi käigus vajaduse korral patendinõudlusesse üle kanda. Patendiametid ei nõua üldjuhul leiutiskirjeldusest ebavajalike osade eraldamist. Teinekord võib aga nende leiutiskirjeldusse jätmine olla patendiomanikule endale kahjulik, kuna sellised osad võivad sisaldada näiteks oskusteavet, mida oleks ärilistel kaalutlustel targem patendikirjelduse kaudu mitte avalikustada.

Muude asjast huvitatud isikute seisukohalt on muidugi seda parem, mida põhjalikumalt leiutise olemus on leiutiskirjelduses avatud. Siiski peavad nad arvestama, et leiutiskirjelduse järgi leiutise olemusest arusaamisel tekkivate raskuste korral saab patendiomaniku vastu pretensioone esitada vaid juhul, kui on võimalik tõendada, et leiutiskirjelduses ei ole leiutise olemus avatud nii täpselt ja selgelt, et vastava ala asjatundja võib leiutise teostada.

II. OSA. PATENDINÕUDLUS

7. Patendinõudluse mõiste

7.1. Patendinõudluse otstarve

Formaalloogika seisukohast on patendinõudlus konkreetse leiutise kui mõiste määratlus (definiitsioon). Sellest tulenevalt määrab patendinõudlus kindlaks, mida kaitstakse (mõiste sisu) ja milline on patendikaitse ulatus (mõiste maht).

Teatavasti saab leiutis õiguskaitse leiutise kandmisel registrisse, mis käesoleval ajal võrdsustatakse patendi väljaandmisega. Registriandmete koosseisu kuulub ka patendinõudlus. Patendinõudlus omab leiutise õiguskaitse seisukohast ainsana õiguslikku tähendust.

7.2. Patendinõudluse tõlgendamine

Kõikide riikide patendiseadused sätestavad sarnases sõnastuses, et patendinõudluse tõlgendamisel kasutatakse leiutiskirjeldust ja jooniseid.⁶

Patendinõudluse tõlgendamise probleem kerkib esile patenditaotluse koostamisel, ekspertiisi käigus, peaaegu eranditult aga kohtuvaidlustes. Kahjuks puuduvad patendinõudluse tõlgendamiseks kindlad juhised.

Ainsana rahvusvahelistest kokkulepetest on patendinõudluse tõlgendamise küsimust käsitletud Euroopa patendikonventsiooni lisaprotokollis⁷.

Protokollis tuuakse välja kaks äärmust, kuidas patendinõudlust ei tohi tõlgendada.

Üheks äärmuseks on, et patendinõudluse tõlgendamisel võetakse patendikaitse ulatuse aluseks patendinõudluse otsene sõnasõnaline tähendus. Leiutiskirjeldust ja jooniseid kasutatakse aga üksnes patendinõudluses esinevatest määramatustest ja muudest ebatäpsustest tingitud ebaselguse või ebamäärasuse selgitamiseks.

⁶ Vt ka lisa 3. Patenditaotluse sisu- ja vorminõuded ning Patendiametile esitamise kord (väljavõte).

⁷ Vt lisa 5. Konventsiooni artikli 69 tõlgendamise protokoll.

Teiseks äärmuseks on, et patendikaitse ulatuse määramisel võetakse patendinõudlust kui juhist, mille alusel leiutiskirjelduses ja joonistes toodust lähtudes laiendatakse patendikaitset kõigele sellele, mida vastava ala asjatundja võib ilma leiundusliku tegevuseta juurde mõelda.

Nimetatud protokollil kohaselt peab patendinõudluse tõlgendus jääma nende kahe äärmusliku käsitluse vahele, kindlustades patendiomaniikule õiglase kaitse ja andes samaaegselt piisava kindlustunde kolmandatele isikutele, et nad ei osutu patenditaotluse tõlgendamise tagajärjel tahtmatuiks patendiõiguste rikkujaks.

Samuti peab silmas pidama, et patendinõudluse tõlgendamisel on patendikaitse taotlemise ja õiguskaitse kohaldamise järgus erinevusi. Näiteks, kui patendinõudluse koostamisel kerkib esile alternatiivsete tunnuste mõiste, siis patendikaitse kohaldamisel käsitleb ligilähedaselt sama küsimust nn ekvivalentide doktriin. Õiguskaitse kohaldamise küsimustega võib lähemalt tutvuda näiteks Tartu Ülikooli õigusteaduskonna ajakirja *Juridica* 1999. aasta 3. numbris avaldatud Jaak Ostrati artiklis “Tehnikaobjekti vastavus õiguskaitse saanud leiutisele”.

8. Patendinõudluse struktuur

8.1. Patendinõudluse tüübid

Ülesehituse poolest on tuntumad kaks patendinõudluse tüüpi. Üks tüüp on niinimetatud Saksa süsteemil põhinev patendinõudlus ja teine Ameerika süsteemil põhinev patendinõudlus.

Saksa süsteemi puhul lähenetakse leiutisele kui tehnikatasemest tuntud tehnikaobjekti edasiarendusele. Sellest tulenevalt on patendinõudlus üles ehitatud võrdlusele kõige lähedasema varem tundud analoogse tehnilise lahendusega. Saksa süsteemil põhinev patendinõudlus on üldjuhul kaheosaline, koosnedes piiravast ja eristavast osast. Mitmepunktilise patendinõudluse korral on nõudluspunktid alluvusvahekorras.

Leiutise õiguskaitse määramisel arvestatakse üksnes sõltumatut punkti. Sõltuvatel punktidel ei ole patendikaitse seisukohalt otsest õiguslikku tähendust, sest kõik sõltuvates punktides sisalduv on kaetud üldisemal kujul sõltumatu punktiga. Sõltuvaid punkte kasutatakse kaudselt täiendava kaitse saamiseks. Kaudne kaitse seisneb näiteks selles, et sõltuvas punktis

toodud leiutise teostamise erijuhtum, mis võib endast kujutada iseseisvat leiutist, saab patenditaotluse avaldamisel tuntuks, ning sellele ei saa keegi teine enam patenti taotleda. Või ka selles, et patendinõudluse võimalikult laialt esitatud sõltumatu punkti kaitseulatuse vaidlustamisel on vähemalt sõltuvates nõudluspunktides esitatud leiutise realiseerimise erijuhud selgelt määratletud. See annab patendiomanikule suurema kindluse patendikaitse säilivuse suhtes, seda kas või piiratud ulatuses.

Ameerika süsteemi patendinõudlusele on iseloomulik, et leiutise tunnuseid ei jaotata nõudluspunktis piiravasse ja eristavasse ossa, vaid esitatakse tehnilise lahenduse kirjeldamise loogilises järjestuses. Teise põhierinevusena võib patendinõudlus sisaldada palju iseseisvaid nõudluspunkte koos neile alluvate sõltuvate punktidega, mida käsitletakse kui leiutise eri variante iseloomustavaid iseseisvaid patendinõudlusi. Seega võib Ameerika süsteemi patendinõudlusega kaitsta leiutise paljusid eri variante.

Kolmanda tüübina võib nimetada **inglise patendinõudlust**, mis sisaldab mõlemale eelnimetatud tüübile omaseid jooni. Inglise patendinõudluse iseärasus on aga see, et nõudluse lõpus on uusi tunnuseid mittedisaldav üldistav nõudluspunkt, mis ei oma õiguslikku tähendust. (Näiteks: “Leiutis vastavalt sellele, mis on kirjeldatud nõudluspunktides 1 kuni x.”)

Eestis ja teistes Saksa süsteemi kasutatavates riikides ei ole Ameerika süsteemi patendinõudluse kasutamine lubatud, kuna viimase tõlgendamisega Saksa süsteemi kohaselt kaasneb lisaks muudele probleemidele peaaegu alati leiutise ühtsuse rikkumine. Samuti ei kasutata inglise patendinõudlusele iseloomulikku üldistavat nõudluspunkti.

Kuna tänapäeval kasutatakse enamiku riikide patendisüsteemis, sealhulgas ka Euroopa patendikonventsioonis, Saksa süsteemil põhinevat patendinõudlust, siis alljärgnevalt käsitlemegi põhiliselt seda nõudlustüüpi.

8.2. Patendinõudluse üldstruktuur

Patendinõudlus võib olla ühe- või mitmepunktiline.

Ühepunktulist patendinõudlust kasutatakse siis, kui leiutist ei soovita või seda ei ole võimalik iseloomustada erijuhtudega. Enamikul juhtudel on tegemist leiutistega, kus tehnilise probleemi lahendus saavutatakse ühe konkreetse tehnilise lahendusega. Leiutise tunnused on sel juhul piiritletud küllalt kitsalt määratletud mõistetega, mis ei võimalda seetõttu ka välja tuua erijuhte.

Mitmepunktilist patendinõudlust kasutatakse kahel juhul. Esimesel juhul on tegemist leiutisega, mille tunnuseid on võimalik välja arendada ja iseloomustada erijuhtudena.

Teisel juhul on tegemist ühtse leiundusliku mõttega seotud leiutiste kombinatsiooniga, mis sisaldab mitut leiutisobjekti. Igähte neist on võimalik iseloomustada ühe nõudluspunktiga või eelnimetatud põhimõttel koostatud mitme nõudluspunktiga.

Mitmepunktiline patendinõudlus koosneb **sõltumatutest** ja **sõltuvatest** (alluvatest) nõudluspunktidest. Saksa süsteemil põhineva mitmepunktilise patendinõudluse struktuuri võib piltlikult iseloomustada kui “hargnevat” struktuuri. Patendinõudluse esimeseks punktiks olevale sõltumatule punktile allub/alluvad üks või mitu sõltuvat punkti, millele omakorda võib/võivad alluda üks või mitu sõltuvat punkti.

Ühtse leiundusliku mõttega seotud leiutiste kombinatsiooni korral iseloomustab igat leiutisobjekti üks sõltumatu punkt, millele võib/võivad eeltoodud põhimõttel alluda üks või mitu sõltuvat punkti. Sõltumatud punktid ei ole üksteise alluvuses, vaid on paigutatud loogilises järjestuses.

Näide. Kui leiutise objektid on aine ja meetod selle saamiseks, siis patendinõudluses asetseb esimesel kohal kindlasti ainet iseloomustav sõltumatu punkt, mitte aga meetodit iseloomustav sõltumatu punkt.

8.3. Nõudluspunktide grupeerimine ja nummerdamine

Ühepunktilise patendinõudluse korral nõudluspunkti ei nummerdata. Patenditaotluste menetluspraktikas on olnud küllalt juhuseid, kus patendinõudluse ainus punkt on nummerdatud numbriga 1. See tekitab üksnes segadust ja võib viia mõttele, et ülejäänud punkte sisaldavad lehed on kaotsi läinud. Samuti ei ole arvestatavaks argumendiks see, et patenditaotluse menetluse käigus võib lisanduda sõltuvaid punkte.

Mitmepunktilise patendinõudluse korral paigutatakse sõltumatule punktile alluvad sõltuvad punktid sõltumatu punkti järele nõudlusest kõige selgema ettekujutuse saamist arvestades. Üldjuhul järjestatakse need edasiarendatavate tunnuste sõltumatus punktis paiknemise järjekorras. Kui sõltuval punktil on omakorda alluvaid punkte, koondatakse need nimetatud sõltuva punktiga ühte gruppi.

Ühtse leiendusliku mõttega seotud leiutiste kombinatsiooni korral esitatakse järjestikku kõik patendinõudluse punktid ühe objekti kohta, alates seda objekti iseloomustavast sõltumatust punktist, seejärel teise objekti kohta jne.

Nõudluspunktid nummerdatakse vastavalt nende patendinõudluses paiknemise järjekorrale (läbiv numeratsioon) araabia numbritega. Nummerdamiseks kasutatakse ainult täisarve. Keelatud on kasutada ükskõik milliseid muid tähiseid, nagu näiteks 1.1 või 1a või A1 jne.

9. Patendinõudluse sõltumatu punkt

9.1. Patendinõudluse sõltumatu punkti koostamise põhimõte ja struktuur

Käesoleval ajal ei eksisteeri patendinõudluse sõltumatu punkti üldtunnustatud määratlust, mis piisavalt selgelt avaks nimetatud nõudluspunkti olemuse. Praegu Eestis kehtivates patenditaotluse vormi- ja sisunõuetes ning patenditaotluse esitamise korras toodud määratluse kohaselt koosneb patendinõudluse sõltumatu punkt oluliste tunnuste kogumist, mis on vajalik ja küllaldane leiutise eesmärgiks seatud tehnilise tulemuse saamiseks kõigil juhtudel, mille puhul taotletakse patendikaitset.⁸

Formaalloogika seisukohalt on leiutisel, nagu igal asjal ja nähtusel, palju, kuid siiski piiratud arv tunnuseid. Tunnused on suhtelised, st üks ja seesama tunnus võib olla eri lahenduste suhtes kas eristavaks või ka sarnastavaks. Tunnused, mis väljendavad leiutise olemust, on leiutise olulised tunnused. Tunnused aga, mis leiutisel võivad kas olla või mitte olla, on leiutise ebaolulised tunnused.

Patendinõudlus on leiutise oluliste tunnuste kogum. See tähendab, et patendinõudlus koosneb leiutise tunnustest, mis on vajalikud ja piisavad leiutise eesmärgiks seatud probleemi lahendamiseks.

Patendinõudluse sõltumatu punkt peab vastama järgmistele nõuetele:

1. Patendinõudluse sõltumatu punkt peab kirjeldama ainult üht leiutise objekti.

⁸ Vt ka lisa 6. Euroopa patentide väljaandmise konventsiooni rakendusmäärus (väljavõte), reegel 29.

2. Patendinõudluse sõltumatu punkt peab sisaldama kõiki tunnuseid, mis kirjeldavad leiutise eesmärki puudutava probleemi lahendust. Neid tunnuseid nimetatakse olulisteks tunnusteks. Seejuures peab patendinõudluse sõltumatu punkt kirjeldama siiski leiutise objekti kui terviklikku tehnilist lahendust, st seadet, ainet või meetodit tervikuna.

3. Patendinõudluse sõltumatu punkt ei tohi sisaldada ühtegi tunnust, mis ei ole seotud leiutise eesmärki puudutava probleemi lahendamisega. Tunnused, mis seda nõuet rikuvad, on leiutise ebaolulised tunnused ning need tuleb patendinõudlusest välja jätta.

Praktikas ei ole harvad juhud, kui seadme mõne elemendi või meetodi mõne operatsiooni ette on patendinõudluses kirjutatud “võib sisaldada...” vms. See on selge vihje tunnuse ebaolulisusele. Veelgi rohkem on juhuseid, kus tehnoloogilise operatsiooni mõne parameetri või keemilise aine ingrediendi koguse minimaalväärtusena näidatakse null ühikut. Parameetri null-väärtus tähendab automaatselt, et tunnus, mille kohta selline parameeter on antud, ei ole oluline tunnus.

4. Olulised tunnused tuleb valida sellised, et nende mõistemaht haaraks kõiki sõltuvates punktides kirjeldatavaid leiutise erijuhte. Samal ajal ei tohi need olla nii laiad, et katavad leiutise eesmärki mitterealiseerivaid lahendusi. Olulisteks tunnusteks valitud mõistete mahtu peab põhjendama leiutiskirjelduses. Üldjuhul kasutatakse selleks leiutise realiseerimise näiteid, sealhulgas patendinõudluse sõltuvates punktides toodud leiutise realiseerimise erijuhtudel.

5. Nagu eespool oli nimetatud, rajaneb Saksa süsteemi patendinõudluse ülesehitus tehnika tasemes tuntud sama otstarvet täitva tehnilise lahenduse ja leiutise võrdlusel. Sellest tulenevalt on patendinõudluse sõltumatu punkt üldjuhul kaheosaline, koosnedes piiravast ja eristavast osast.

6. Nõudluspunkt on, sõltumata selle struktuurist, alati ühelauseline.

9.2. Piirav osa

Piiravas osas määratletakse leiutise objekt (esitatakse leiutise objekti nimetus) ja need leiutise olulised tunnused, mis on ühised tehnika tasemes tuntud ühe kõige lähedasema tehnilise lahendusega.

Formaalloogika kohaselt on leiutise objekti nimetus leiutise kui mõiste sootunnus, tunnused aga, mis on ühised tehnika tasemes tuntud ühe kõige lähedasema tehnilise lahendusega, liigierisus.

9.2.1. Leiutise objekti määratlus

Piirav osa algab leiutise objekti määratlusega. Üldjuhul langeb see kokku leiutiskirjelduses ja patendi saamise avalduses toodud leiutise nimetusega. Leiutise objekti määratlemisel peab arvestama järgmist:

1. Leiutise objekt peab olema nimetatud ainsuse nimetavas käändes. Mitmust võib kasutada üksnes keemiliste ühendite grupi korral.
2. Kui leiutise nimetus on leiutiskirjelduses väljendatud üldmõistena, millest ei piisa leiutise olemuse mõistmiseks, peab seda täpsustama viitega kasutusvaldkonnale, kasutamise otstarbele, objekti liigile või muule omadusele. Korrekse esituse korral on nimetatud täpsustus nii terminoloogiliselt kui sisu poolest kooskõlas leiutiskirjelduse sissejuhatavas osas toodud leiutise objekti ja kasutusvaldkonna määratlemisega.

Näide. Leiutise nimetus patendi saamise avalduses on “kulumiskindel materjal”. Leiutiskirjeldusest selgub, et tegemist on metallkeraamiliste materjalide klassi kuuluva kulumiskindla materjaliga. Sellisel juhul peaks leiutise olemuse paremaks mõistmiseks täpsustama patendinõudluses leiutise objekti, nimetades seda “metallkeraamiline kulumiskindel materjal”.

3. Kui leiutise objekti nimetamiseks puudub tehniline termin või ei ole see piisavalt täpne, määratletakse leiutise objekt kasutamise otstarbe või omaduse järgi, näiteks “seade toote X pakkimiseks”, “korrosioonivastane vahend” jne.
4. Kui leiutise erinevus tehnikatasemes tuntud tehnilisest lahendusest seisneb üksnes leiutise ühe iseseisva funktsiooniga elemendis tehtavates muudatustes, kusjuures seda elementi saab kasutada ka

teistes tehnilistes lahendustes, siis on leiutise objektiks kõnealune element, mitte objekt, kus seda kasutatakse. Tüüpiliseks võib pidada juhtumeid, kus seadet puudutava leiutise korral on tegelikult tege- mist muudatusega komplekteeritava toote konstruktsioonis, kusjuu- res muudatus ei mõjuta mingil moel seadme kui terviku omadusi. Sellisel juhul on leiutise õige objekt komplekteeritav toode.

5. Leiutise objekti nimetus ei tohi sisaldada viiteid saavutatavale tehnilisele tulemusele, samuti sõna “uus” ega reklaamväljendeid, nagu “kvaliteetne”, “odav” jne.

9.2.2 Ühised tunnused

Leiutise objekti määratlusele järgneb nende oluliste tunnuste loetelu, mis on leiutisel ühised tehnika tasemest tuntud lähima lahendusega ehk varasema termini kohaselt “prototüübi” tunnustega (st tunnustega, mis loogikas määravad mõiste liigierisuse).

Erandjuhul võib mõiste “kõige lähedasem tehniline lahendus” sisal- dada mitme tehnikatasemest tuntud lahenduse tunnuseid (niinimetatud “kombineeritud prototüüp”). Selline juhtum on võimalik vaid siis, kui “kõige lähedasema tehnilise lahenduse” mõni element asendatakse tehnika tasemest tuntud ekvivalentse elemendiga või lisatakse mõni element, mida ei ole tuntud lahendust kirjeldavas teabeallikas nimetatud, kuid mille ole- masolu on vastava ala asjatundjale enesestmõistetav.

Ühiste tunnuste määratlemisel peab arvestama järgmist:

1. Terminid ja muud mõisted, mida ühiste tunnuste jaoks kasutata- ke, peavad olema üldistatud niivõrd, et nende mahtu oleks haaratud nii tehnika tasemest tuntud lahenduse kui ka leiutise vastav tunnus, sealhulgas sõltuvates nõudluspunktides kirjeldatud erijuhtudel.
2. Ühiste tunnuste kogum ei pea siiski alati sisaldama leiutise ja tun- tud lahenduse kõiki ühiseid tunnuseid. Nimelt, leiutise kui tervikliku tehnilise lahenduse tunnuste hulgast võib välja jätta need, mille ole- masolu on vastava ala asjatundjale enesestmõistetav, kui need ei ole otseselt seotud leiutise eesmärgiks seatud tehnilise efekti saavutami- sega, see tähendab tunnustega, mis on seotud patendinõudluse eris- tavas osas toodud tunnustega.

Näide. Leiutise objekt on jalgratas, mille ülekandemehhanismi on täiustatud. Sel juhul ei ole patendinõudluse piiravas osas ühiste tunnuste kogumis vaja nimetada jalgratta sadulat, mis jalgratta kui teraviku seisukohalt on iseenesest oluline koostisosa, kuid mille konstruktsioon ei ole antud juhul seotud leiutise eesmärgiks seatud tehnilise efekti saavutamise

3. Tunnuseid ei tohi asendada viitega leiutiskirjeldusele, joonisele ega muule teabeallikale, kus seda tunnust kirjeldatakse.

9.2.3. Keelekasutus ja tüüpilised vead

Sõltumatu nõudluspunkti sõnastamisel peab arvestama järgmist:

Leiutise objekti määratluse ja ühiste tunnuste ühendamiseks kasutatakse reeglina sõnaühendit “mis koosneb”, “mis sisaldab”, “mille koostisse kuuluvad” jne. Siinkohal tuleb tähelepanu pöörata kahele olulisele momendile.

Sõna “mis” ei tohi ära jätta, asendades näiteks ettenähtud vormi “Seade X, mis koosneb...” vormiga “Seade X koosneb...”. Klassikalise Saksa süsteemi patendinõudlusega deklareeritakse oma õigust, ei edastata mitte lihtsalt tehnilist informatsiooni. Käesolev nõue ei kehti patendinõudluse ebatraditsiooniliste tüüpide korral, nagu näiteks tuntud objekti uuel otstarbel kasutamine.

Oluline on sõnade “koosneb” ja “sisaldab” õige kasutamine nii eesti-keelse nõudluse koostamisel kui ka tõlkimisel võõrkeeltest. Nimelt, sõna “koosneb” (ingl. *consisting, consisting essentially of*) kasutatakse tunnuste ammendava loetelu korral, sõna “sisaldab” (ingl. *comprising*) aga tunnuste avatud loetelu korral.

Näide. Kui nõudluse piirav osa on koostatud kujul “Seade X, mis koosneb elementidest A, B, C ja erineb selle poolest, et...”, tähendab see seda, et seadmes ei sisaldu rohkem elemente (näiteks elementi D). Ülejäänud tunnused võivad olla vaid elemente A, B ja C täpsustavad või nende omavahelist seost iseloomustavad tunnused.

Seevastu, kui nõudluse piirav osa on koostatud kujul “Seade X, mis sisaldab elemente A, B, C ja erineb selle poolest, et...”, võib eristavas osas (vt punkti 9.3) patendinõudlusesse lisanduda uus element, näiteks element D.

Seega annab sõnade “koosneb” ja “sisaldab” või muude samasisuliste sõnade vale kasutamine vale ettekujutuse leiutise olemusest ja õiguskaitsel ulatusest ning tekitab probleeme nii patenditaotluse ekspertiisil kui ka kohtuvaidluste korral.

Nõudluspunkti teksti koostamisel tuleb hoolikalt järgida eesti keele grammatikat, eriti tegusõnade õiget grammatilist vormi. Vastasel juhul tekib sageli olukord, kus seadme või aine tunnused on väljendatud meetodi tunnustega. Näiteks, kui seadet iseloomustatakse staatikas, siis tuleb vastavalt sellele tegusõnu kasutada lõpetatud tegevuse vormis. Õiged on väljendid, nagu “korpus koosneb...”, “korpuse külge on kinnitatud...”, mitte aga “korpus koostatakse...” või “korpuse külge kinnitatakse...”, mis väljendavad tegevust ja on seega selgelt meetodi tunnused.

9.3. Eristav osa

Patendinõudluse sõltumatu punkti eristavas osas esitatakse need leiutise olulised tunnused, mis eristavad leiutist tehnika tasemes tuntud kõige lähedasemast lahendusest, ehk tunnused, mis leiutisel on uued, võrreldes tehnika tasemes tuntud lahendusega. Seega on just nimelt nõudluspunkti eristav osa see, milles kajastub leiutise loomise eesmärgiks olnud tehnilise probleemi lahendus ning panus, mida leiutis annab tehnika arengusse.

Patendinõudluse eristavasse ossa kuuluvad tunnused moodustavad leiutise eristavate tunnuste kogumi. Loogikas nimetatakse neid tunnuseid mõiste “päristunnusteks”.

Eristav osa algab väljendiga “erineb selle poolest, et...”, “eristab see, et...”, “sisaldab täiendavalt...” või muu sobiva väljendiga. Peab mainima, et patenditaotlejate poolt tihti kasutatavat eestikeelset väljendit “iseloomustab see, et...” ei saa pidada korrektseks. Tegemist on ingliskeelse sõna *characterised* tavatõlkega. Kuna tegemist on patendinõudluse eristavat osa eraldava väljendiga, siis nõudluse kontekstis on õigem kasutada sõnade “erineb” või “eristab” vorme. Sõna “iseloomustama” vorme on sobivam kasutada nõudluse piiravas osas.⁹

Ühiste tunnuste määratlemisel peab arvestama järgmist:

⁹ Vt ka lisa 6. Euroopa patentide väljaandmise konventsiooni rakendusmäärus (väljavõte), reegel 29 lõige 1 alapunkt b.

1. Nõudluspunkti eristav osa ei tohi sisaldada ühtegi tunnust, mis peab kuuluma piiravasse ossa, sest vastasel juhul on leiutise olemus moonutatud. Lisaks tuleb arvestada, et tunnuste üleviimisel ühest nõudluspunkti osast teise, muutub automaatselt nii lahendatav probleem (leiutise eesmärk) kui ka probleemi lahendus. Vastavalt sellele võib muutuda tehnikatasemest tuntud leiutisele lähim tehniline lahendus, mis omakorda viib leiutise olemuse ja õiguskaitse ulatuse muutumisele.

2. Eristavad tunnused kas lisavad piiravas osas toodud tunnustele juurde uusi leiutise olulisi tunnuseid või täpsustavad mõnd piiravas osas toodud tunnust. Seetõttu peab olema selgelt väljendatud eristava osa tunnuste ja piirava osa tunnuste omavaheline seos. Küllalt sagedane viga on, et piiravast osast on välja jäänud tunnus, mida eristavas osas täpsustatakse.

3. Eristavate tunnuste esitusviisi kohta kehtivad samad keelekasutusreeglid, mis ühiste tunnuste korralgi.

9.4. Piirava osata sõltumatu nõudluspunkt

Patendinõudluse sõltumatu punkt koostatakse ilma piiravaks ja eristavaks osaks jaotamata järgmistel juhtudel:

1. Leiutisel ei ole tehnika tasemes tuntud analooge. Selliseid leiutisi on vahel nimetatud ka "**pioneerleiutisteks**". Tegemist on täiesti uut liiki tehnikaobjektiga, mille sarnast üheski eluvaldkonnas ei tunta. Osa sellistest leiutistest võib aluseks saada uue tehnikavaldkonna tekkele, nagu omal ajal sise põlemismootori või transistori leiutamine.

Enamikul juhtudel, mil leiutajale endale tundub, et tegemist on pioneerleiutisega, on tehnikatasemes siiski analoogid olemas. Praktilise võtte-na püütakse kontrollimisel, kas tegemist on pioneerleiutisega, määrata leiutise nimetus, kasutades tuntud tehnikaobjektide nimetusi, alates kitsamast ja lõpetades kõige laiema mõistega. Kui nimetust ei ole võimalik leida, võib oletada, et tegemist on leiutisega, millel puuduvad analoogid.

Analoogideta leiutisele antakse üldjuhul nimetus kasutusotstarbe järgi, näiteks seade millegi tegemiseks, meetod millegi saamiseks jne.

Vaatamata eelöeldule, et niinimetatud pioneerleiutisi esineb suhteliselt harva, on olemas üks liik leiutisi, mis põhiliselt kuuluvadki seda liiki leiutiste hulka. Need on keemiavaldkonda kuuluvad **individuaalühendid**.

Seda liiki leiutiste patendinõudluse sõltumatu punkt koosneb leiutise nimetusest ja sellele järgnevast leiutise oluliste tunnuste kogumist, vastavalt sellele, millise objektiga (seade, aine, meetod) on tegemist.

2. Teine liik leiutisi, mille puhul näiliselt puudub piirav osa, on leiutised, millel puuduvad oma valdkonna tehnika tasemes tuntud lahendustega ühised olulised tunnused.

Seda liiki leiutiste patendinõudluse sõltumatu punkt koosneb leiutise nimetusest ja sellele järgnevast tavalistel juhtudel nõudluspunkti piiravat ja eristavat osa eraldavast väljendist “mis erineb selle poolest, et...”. Edasi esitatakse leiutise kõik olulised tunnused, vastavalt sellele, millise objektiga (seade, aine, meetod) on tegemist.

Näide. Oletame, et leiutis on uus kõhavastane ravim, mille koostisse ei kuulu ühtki varem tuntud kõhavastaste ravimite koostisse kuuluvat komponenti. Patendinõudlusel on sel juhul järgmine kuju: “Kõhavastane ravim, mis erineb selle poolest, et see koosneb järgmistest komponentidest: komponent A - x kaaluosa, B - y kaaluosa ja C - z kaaluosa.”

Paljudel juhtudel on praktikas just nimelt siis, kui leiutaja arvates on tegemist pioneerleiutisega, tegelikult kasutatav käesolev patendinõudluse vorm.

3. Kolmanda liigina on tegemist praktikas käibele läinud ja ennast õigustanud patendinõudluse erivormiga juhul, kui tegemist on leiutisega, millel on üksainus eristav tunnus, mis seisneb seadme, aine või meetodi kasutamises (ingl *use claims*). Seejuures võib nimetatud seade, aine või meetod olla uus või ka varem tuntud.

Juhul, kui leiutise objektiks on uus seade või aine, millel puuduvad analoogid (st pioneerleiutis), on reeglina võimalik taotleda kaitset ühtse leiundusliku mõttega seotud leiutiste kombinatsioonile.

Näide. Patendinõudluse esimeses punktis on leiutise objektiks uus aine. Sel juhul on reeglina võimalik taotleda kaitset ka selle aine saamise meetodile. Seega on teises nõudluspunktis leiutise objektiks meetod selle aine valmistamiseks. Lisaks on võimalik kaitsta selle aine kasutamist kindlal otstarbel, näiteks ravimina. Kolmandas nõudluspunktis võib sel juhul

olla leiutise objektiks esimesele punktile vastava aine kasutamine ravimi valmistamiseks.

Kasutamist käsitleva patendinõudluse erivormi korral on alati võimalik kasutada ka tavalist kaheosalist patendinõudluse vormi.

Näide. Eelmises näites nimetatud aine kasutamist ravimi valmistamiseks võib formuleerida nõudluspunktina kahel viisil: “Aine, vastavalt nõudluspunktile 1, kasutamine ravimi valmistamiseks” või “Ravimi valmistamise meetod, mis erineb selle poolest, et toimeainena kasutatakse nõudluspunktile 1 vastavat ainet”. Esimene esitusviis on lühem, millepärast seda sagedamini kasutataksegi.

10. Patendinõudluse sõltuv punkt

10.1. Patendinõudluse sõltuva punkti koostamise põhimõte

Patendinõudluse sõltuvaid punkte kasutatakse sõltumatus punktis või mõnes eelnevas sõltuvas punktis sisalduvate üldistatud kujul esitatud leiutise oluliste tunnuste täpsustamiseks ja erijuhtude väljatoomiseks. Seega allub iga sõltuv punkt sõltumatule punktile. Kui sõltuv punkt allub mõnele teisele sõltuvale punktile, allub see ühtlasi teise sõltuva punkti kaudu ka sõltumatule punktile (kaudne alluvus).

Patendinõudluse sõltuva punkti koostamisel peab arvestama järgmist:

1. Igale sõltuvale punktile peab sõltumatus punktis leiduma vastav tunnus, mida sõltuv punkt täpsustab või arendab. Täpsustada võib nii piiravas kui ka eristavas osas sisalduvaid tunnuseid.
2. Sõltuv punkt ei tohi muuta sõltumatus punktis avatud leiutise olemust ega laiendada selle kaitseulatust.
3. Sõltuv punkt ei tohi sisaldada mitut omavahel sõltumatut tehnilist lahendust. See tähendab, et ühte sõltuvasse punkti ei tohi kokku võtta mitut lahendust, mis tegelikult peavad olema mitmes eraldi sõltuvas punktis.

10.2. Patendinõudluse sõltuva punkti struktuur

Patendinõudluse sõltuv punkt on põhimõtteliselt samuti kaheosaline nagu sõltumatu punkt. Vahe on selles, et piirav osa on asendatud viitega vastavale sõltumatule punktile ja juhul, kui kõne all olev sõltuv punkt allub teisele sõltuvale punktile, siis ka sellele.

Näide. “3. Seade vastavalt punktidele 1 ja 2, mis erineb selle poolest, et ...”. Käesoleva näite korral on punkt 1 sõltumatu punkt ja punkt 2 sõltuv punkt, mis allub punktile 1.

Viidet sõltumatule punktile tuleb mõtteliselt käsitleda sellisena, et tegelikult sisaldab sõltuva punkti piirav osa tervet sõltumatut punkti. Kui sõltuv punkt allub lisaks ühele või mitmele sõltuvale punktile, tuleb ka need mõtteliselt piiravasse ossa arvata.

Korrektset esitamist peab sõltuv punkt sisaldama viiteid nii sõltumatule punktile kui ka kõigile teistele sõltuvatele punktidele, millele see punkt allub. Üldlevinud praktikast arvestades ei ole patendiametite poolt erilisi vastuväiteid tekitanud, kui viidatakse ainult sellele nõudluspunktile, millele antud sõltuv punkt vahetult allub. Eeltoodud näite puhul on selleks punkt 2.

11. Leiutise ühtsus

Enamiku riikide patendiseaduste kohaselt võib patenditaotlus sisaldada ainult ühte leiutist või ühtse leiundusliku mõttega seotud leiutise objektide kombinatsiooni.

Leiutise ühtsuse mõistest saame rääkida üksnes seoses patendinõudluse sõltumatu punktiga. Kuna sõltuvate punktide otstarve on just nimelt leiutiste realiseerimise erijuhtude, mis kõik kujutavad endast iseseisvaid leiutisi, kirjeldamine, siis jäävad need ühtsusest rääkides kõrvale.

Ühtsusest saame me rääkida kahest aspektist: esiteks, sõltumatute punktide vahelise ühtsusena, ja teiseks, sõltumatu punkti sisese ühtsusena.

11.1. Sõltumatute punktide vaheline ühtsus

Sõltumatute punktide vaheline ühtsus tuleb kõne alla vaid juhul, kui tegemist on ühtse leiundusliku mõttega seotud leiutisobjektide kompleksiga. Sõltumatute punktide korral tuleb arvestada järgmisega:

1. Nimetatud kompleksi korral nimetatakse esimest sõltumatut punkti peapunktiks (ingl *main claim*). Peapunktis esitatud leiutis lahendab teatavasti leiutise loomisel eesmärgiks seatud tehnilise probleemi. Kompleksi ühtsus sõltub sellest, kas ülejäänud kompleksi moodustavad leiutised on seotud peapunktis toodud leiutise poolt lahendatava tehnilise probleemi lahendusega. Teisisõnu, peapunktis toodud tehnilise lahenduse aluseks on leiutaja leiunduslik mõte ehk keskne tehniline lahendus ehk kontseptsioon (ingl *central technical feature*). Kui kompleksi ülejäänud leiutised on seotud selle tehnilise kontseptsiooni realiseerimisega, siis on kompleks ühtne.

Praktika seisukohalt peab arvestama võimalusega, et kui patendi-ekspertiisi käigus muutub peapunktis toodud leiutise olemus seeläbi, et muudetakse tehnikatasemes tuntud lähimat tehnilist lahendust ehk prototüüpi, võib muutuda kogu kompleks, st mõni varem kompleksi kuulunud leiutis võib sellest välja langeda.

2. Üldine, loogikast tulenev reegel on see, et kui peapunktis sisalduv leiutis on niinimetatud pioneerleiutis, siis kõik teised kompleksi kuuluvad leiutised on automaatselt ühtsed ja patentsed. Seda muidugi tingimusel, et neile vastavad nõudluspunktid on õigesti koostatud.

Näide. Esimeses punktis (peapunktis) toodud aine on uus individuaalühend, millel puuduvad tehnika tasemes tuntud analoogid. Sellisel juhul on automaatselt uus ka selle ühendi valmistamise meetod ning objektid, kus seda ainet kasutatakse.

3. Leiutise realiseerimise variandid, mis on esitatud eraldi sõltumatute punktidenä, ei ole käesoleval ajal Eesti patendiseaduse kohaselt lubatud ja nende olemasolu patendinõudluses rikub seega leiutise ühtsust.

Erijuht leiutise ühtsuse seisukohalt on niinimetatud “pistik ja pistiku-pesa” tüüpi leiutised.

Seda liiki leiutiste korral esitatakse mõlemad leiutise osad patendinõudluses omaette sõltumatu punktina.

11.2. Sõltumatu punkti sisene ühtsus

Sõltumatu punkt on ühtne, kui see sisaldab ainult olulisi tunnuseid, st tunnuseid, mis on vajalikud ja piisavad leiutise eesmärgiks seatud tehnilist probleemi lahendava tehnilise lahenduse realiseerimiseks.

Ebaoluliste tunnuste olemasolu sõltumatu punkti eristavas osas tähendab sisuliselt seda, et nõudluspunkt sisaldab veel teist või mitut tehnilist lahendust. Viimased võivad endast kujutada isegi iseseisvalt kaitstavaid leiutisi. Seega rikub ebaoluliste tunnuste olemasolu leiutise ühtsust. Tavaliselt näevad patendiseadused ette, et patenditaotleja peab sellised tunnused patendinõudlusest eraldama. Patenditaotlejale antakse võimalus, kui ta seda soovib, esitada ettenähtud tähtaja jooksul eraldatud tunnuste alusel koostatud iseseisev patenditaotlus.

12. Seadme patendinõudluse iseärasused

Seade leiutisena kujutab endast terviklikku toodet. Seadme sõltumatu nõudluspunkt peab seega kujutama endast staatilises olekus seadme konstruktsiooni kirjeldust või skeemlahendust.

Seadme patendinõudluse sõltumatu punkti piirav osa peab sisaldama kõiki seadme olulisi konstruktsioonelemente. Üksnes konstruktsioonelementide loetelust reeglina ei piisa seadme kirjeldamiseks. Piiravas osas peavad olema kirjeldatud ka leiutise ja sellele lähima lahenduse ühisteks tunnusteks olevate ühiste elementide omavaheline paigutus ja elementidevaheliste ühenduste teostusviis, mis on kokkulangev. Elementide paigutust ja ühenduste teostusviisi ei ole vaja kirjeldada, kui need on vastava ala asjatundjale enesestmõistetavad.

Seadme patendinõudluse sõltumatu punkti eristavas osas esitatakse tuntud lahendusega võrreldes uued konstruktsioonelemendid, nende omavaheline paigutus ja ühenduste teostusviis ning seos piiravas osas toodud elementidega, samuti uued seosed piiravas osas toodud elementide vahel.

Elemente ja teisi seadme tunnuseid (vt punkt 4.1) järjestatakse patendinõudluses põhimõtteliselt kahel printsiibil.

Ühe printsiibi järgi loetakse esmalt üles kõik seadme olulised elemendid ning seejärel nende omavaheline paigutus ja ühenduste teostusviis. Selline esitusviis on lihtsam, kuid tekstimahukam. Teise printsiibi kohaselt

kirjeldatakse elemente ja nendevahelisi seoseid üheaegselt. Viimane esitusviis on grammatiliselt keerukam, eriti seda arvestades, et nõudluspunkt tuleb esitada ühelauselisena.

Seadme nõudluses ei kasutata lõpetamata tegevust väljendavaid verbe, nagu “veerevad”, “tõmbab ligi”, “laskub”. Kui tekib vajadus kasutada tegevust seadme tunnusena, esitatakse see lõpetatud tegevusena, nagu “teostatud”, “kinnitatud”, “paigutatud”, “alla lastud”.

Kõige sagedamini esinevaks veaks seadme patendinõudluse koostamisel ongi tegusõnade kasutamine lõpetamata tegevuse vormis, millega kaasneb tunnuse moondumine meetodi tunnuseks.

Seadme nõudluses vahetevahel esinevaks omapäraseks veaks on see, et nõudluse piiravas osas kasutatakse tegusõnu lõpetatud tegevuse vormis, eristavas osas aga lõpetamata tegevuse vormis, mistõttu muutub eristav osa lugemisel juhiseks selle kohta, kuidas peab tuntud lahendust täiendama.

Näide. Üldisel kujul võiks eelkirjeldatud viga iseloomustada järgmine esitusviis: “Seade, mis sisaldab elemente A, B, C ja erineb selle poolest, et seadmesse lisatakse element D, mis ühendatakse elemendiga B ning elemendina A kasutatakse X-tüüpi seadet.”

Sama nõudluspunkti õige esitusviis on järgmine: “Seade, mis sisaldab elemente A, B, C ja erineb selle poolest, et seadmesse on lisatud element D, mis on ühendatud elemendiga B ning elemendina A on kasutatud X-tüüpi seadet.”

Lubatud on näidata elemendi liikuvust (“pöörlemisvõimeline ketas”, “pikisuunas liigutatav tera” jne) või iseloomustada elementi tema funktsiooni kaudu (“tihvt hoova asendi fikseerimiseks” jne).

Nõudlus ei tohi sisaldada muid viiteid peale tunnustele sulgudes lisatud jooniste positsiooninumbrite. Seejuures tuleb aga arvestada, et tehnilise lahenduse olemus peab selguma ka ilma positsiooninumbreid kasutamata.

Seadme elementide geomeetrilise kuju ja muude parameetrite määramiseks ei kasutata üldjuhul absoluutväärtusi, vaid suhtearve või väärtuste intervalli. Parameetrite määratlemiseks võib kasutada ka matemaatilisi avaldise. Parameetrite intervalli peab põhjendama leiutiskirjelduses.

Reeglina ei tohi kasutada parameetrite iseloomustamiseks määramatuid suurus, nagu “paks”, “suhteliselt pikk”, “ligikaudu 200°” jne.

Seadme patendinõudluse koostamise õigsuse tõhusaks kontrollimise võtteks on nõudluse teksti järgi joonise või skeemi koostamine. Kui see õnnestub, võib eeldada, et nõudlus on õigesti koostatud.

13. Aine patendinõudluse iseärasused

13.1. Individuaalühendid

Individuaalühendite puhul on patendinõudlus üheosaline.

Kindlaksmääratud koostisega individuaalühendi sõltumatu punkt sisaldab ühendi nimetust või tähistust ja struktuurivalemit.

Kindlaksmääramata struktuuriga individuaalühendi sõltumatu punkt sisaldab ühendi nimetust või tähistust ja ühendi füüsikalise-keemilisi näitajaid.

Kui kindlaksmääramata struktuuriga individuaalühend kujutab endast nn “*product by process*” tüüpi leiutist, tuuakse sõltumatus punktis ühendi nimetus või tähistus ning selle järel ühendi valmistamise meetod kooskõlas meetodi kohta kehtivate patendinõudluse koostamise reeglitega.

Product by process tüüpi patendinõudlusel põhinevat patendikaitset ei tohi segamini ajada toote valmistamise meetodil põhineva toodete kaudse kaitsega. Nimelt, kui “*product by process*” korral on leiutise objektiks toode, mida patendinõudluses erandlikult iseloomustatakse selle toote valmistamise meetodi tunnustega, siis kaudse kaitse korral on leiutise objektiks toote valmistamise meetod, kusjuures toode patendinõudluses leiutise objektina ei sisaldu. Toodet ennast patent seega otseselt ei kaitse, ent toode on siiski kaudselt kaitstud, sest meetodit, millega toodet on võimalik valmistada, ei tohi keegi ilma patendiomaniku loata kasutada.

13.2. Kompositsioonid

Kompositsiooni korral kasutatakse üldjuhul patendinõudluse sõltumatu punkti kaheosalist struktuuri, s.o piirava ja eristava osaga nõudluspunkti. Kindlaksmääramata struktuuriga kompositsiooni korral kasutatakse ka “*product by process*” tüüpi patendinõudlust.

Kompositsiooni käsitatakse kui toodet ning iseloomustatakse seetõttu kvalitatiivse koostisega, kvantitatiivse koostisega, kompositsiooni ja ingredientide struktuuriga.

Kui kompositsiooni iseloomustatakse patendinõudluses ingredientide kvantitatiivse koostisega, tuleb ära näidata ingredientide sisalduse minimaalne ja maksimaalne piir. Lubatud on näidata ühe ingrediendi sisaldust kompositsioonis mingite kindlate ühikute abil ja teiste ingredientide sisaldust suhtarvudena selle esimese ingrediendi suhtes. Näiteks, ingredientide sisaldus tuuakse ära põhiingrediendi 100 massiosa või 1 liitri lahuse kohta.

Antibiootikumide, fermentide jms sisaldust kompositsioonis on lubatud näidata muudes ühikutes, võrreldes kompositsiooni teiste komponentide sisaldusega, näiteks fermentatiivse aktiivsuse ühikutes kompositsiooni teiste ingredientide massi ühiku kohta.

Ingredientide minimaalset sisaldust ei tohi esitada null-väärtusena, näiteks "0–47 mG/l". Näites toodud ingrediendi koguse null-väärtus viitab sellele, et ingrediendi olemasolu ei ole vältimatult vajalik. Seega on tegemist leiutise ebaolulise tunnusega, mida teatavasti patendinõudlus ei tohi sisaldada.

Uue ingrediendi viimisel kompositsiooni koosseisu alustatakse patendinõudluse sõltumatu punkti eristavat osa tavaliselt väljendiga "mis sisaldab täiendavalt".

Kui kompositsiooni otstarve määratakse ainult uue aktiivse komponendiga ning teised komponendid täidavad seda tüüpi kompositsioonis tavapärasest ülesannet, võib patendinõudluses ära näidata ainult aktiivse komponendi ja selle kvantitatiivse sisalduse kompositsioonis.

Kui leiutise tunnuseks on keerulise koostisega tuntud aine, siis on lubatud kasutada selle spetsiaalset nimetust, näidates ära selle aine ja tema komponentide omadused või funktsiooni. Sel juhul peab leiutiskirjelduses olema toodud selle aine täielik koostis ja vajaduse korral ka aine saamisviis.

13.3. Deponeeritud mikroorganism ja taime või looma rakukultuur

Deponeeritud mikroorganismi ja taime või looma rakukultuuri korral esitatakse patendinõudluse sõltumatus punktis selle ladinakeelne nimetus, identifitseerimistähis, rahvusvahelise deponeerimisasutuse täpne nimi ja rahvusvahelise deponeerimisasutuse poolt mikroorganismile antud registreerimisnumber.

14. Meetodi patendinõudluse iseärasused

Meetodit kui protsessi iseloomustatakse patendinõudluse sõltumatus punktis operatsioonide ja võtete kogumina.

Kõikide meetodite juures on oluline operatsioonide järjekord. Seetõttu tuleb meetodit iseloomustada tegevuste jadana, mis jaotub nõudluspunkti piirava ja eristava osa vahel vastavalt sellele, kas on tegemist tehnikatase-mest tuntud kõige lähedasema meetodiga ühiste või sellest erinevate operatsioonidega.

Ühised ja samas järjekorras esinevad operatsioonid (toimingud) tuleb esitada nõudluspunkti piiravas osas koos operatsioonide järjekorra (st operatsioonide omavahelise järgnevuse) äranäitamisega. Operatsioonid, millel on leiutises tuntud lahendusega võrreldes erinev järjekord, nimetatakse ära nõudluspunkti piiravas osas, kuid järjekorda täpsustatakse eristavas osas. Eristavas osas tuuakse ära uued operatsioonid ja määratakse nende asukoht üldises toimingute järjestuses, samuti muud eristavad tunnused, nagu näiteks operatsioonide läbiviimise tingimused, režiimid, kasutatavad ained (toorained, reagendid, katalüsaatorid), seadmed (rakised, instrumendid jm varustus) jne.

Režiimide ja muude parameetrite väärtusi ei esitata ühe absoluutväärtusena, vaid väärtuste intervallina või suhtearvuna. Intervalli või suhtearvu minimaalväärtuseks ei või olla null, kuna see viitab automaatselt tunnuse ebaolulisusele.

Toimingut (võtet, operatsiooni) iseloomustavaid verbe tuleb kasutada kindla kõneviisi umbisikulise tegumoe olevikus, nagu näiteks “kuumutatakse”, “niisutatakse” jne.

15. Tuntud aine kasutamine meditsiinilisel otstarbel

Ravimite puhul tuleb arvestada, et enamikus riikides ei kaitsta ravi-meetodit. Teiseks tuleb arvestada, et nõudluse sõnastus sõltub sellest, kas tegemist on tuntud aine esmakordse meditsiinilisel otstarbel kasutamise (ingl *first medical use*) või teist- või enamkordse meditsiinilisel otstarbel kasutamise (ingl *second medical use*).

Nagu eespool oli nimetatud, kujutab leiutis, kui see on seotud seadme, aine või meetodi kasutamisega, endast leiutist, millel on üksainus eristav tunnus. Seetõttu kasutatakse praktikas tihti lihtsustatud struktuuriga patendi-nõudlust, mis koosneb kasutatava objekti nimetusest, sõnast “kasutamine” ja kasutamise eesmärgist. Seda tüüpi lihtsustatud patendinõudluse sõltumatut punkti kasutatakse peaaegu eranditult juhul, kui leiutise objek-tideks on ravimi toimeaine ja selle alusel saadud ravim.

Praktika näitab, et patendinõudluse lihtsustatud struktuuri puhul teki-tab tihti probleeme vale keelekasutus. Alljärgnevalt selgitame patendi-nõudluse koostamise erisusi tuntud aine meditsiinilisel otstarbel kasutami-se korral ja anname soovitusi keelekasutuseks.

15.1. Esmakordne meditsiinilisel otstarbel kasutamine

Õige nõudluspunkti formuleering aine esmakordse meditsiinilisel ots-tarbel kasutamise korral on: “Aine X kasutamine ravimina” “või “Aine X kasutamine ravimina haiguse Z ravimiseks”, või “Kompositsiooni, mis sisaldab toimeainena ainet X aktiivsusega E_1 , kasutamine ravimina” jne.

Vale nõudluspunkti formuleering oleks: “Aine X kasutamine ravimi-sel” või “Aine X kasutamine ravimina haiguse Z ravimisel”. Esimesel juhul on tegelikult tegemist ravimeetodiga, mida võib kaheosalise patendi-nõudluse vormis väljendada järgmisel kujul: “Ravimeetod, mis erineb selle poolest, et manustatava ravimina kasutatakse ainet X”.

Eeltoodud näidetest selgub, et seda tüüpi patendinõudluse koostamisel tuleb eriti hoolikalt suhtuda käändelõppudesse.

15.2. Teistkordne ja järgnevad meditsiinilisel otstarbel kasutamised

Tuntud aine teist- ja enamkordse meditsiinilise kasutamise patenditavus on aegade jooksul olnud alatihti vaidluse objektiks. Varasemate seisukohtade järgi oli patenditav ainult tuntud aine esmakordne kasutamine ravimina sõltumata sellest, millise haigusega oli tegemist. Juhindudes Euroopa Patendiameti Suure Apellatsioonikoja (EPO SA) otsusest aastast 1985 hakati patenditavaks tunnistama ka tuntud aine teist- ja enamkordset meditsiinilist kasutamist. Vastuvõetavaks peeti järgmises sõnastuses patendinõudlust: “Aine X kasutamine ravimi valmistamiseks haiguse Z ravimiseks”. Sellises sõnastuses patendinõudlus, mis pärines algselt Šveitsi kohtupraktikast, saigi tuntuks kui „Šveitsi tüüpi patendinõudlus“. Arutlused tuntud aine teist- või enamkordne meditsiinilise kasutamise patenditavuse üle jätkusid. EPO SA 19. veebruari 2010 otsuse G 02/08 alusel loetakse käesoleval ajal Euroopa õiguses vastuvõetavaks järgmise sõnastuse patendinõudlus: “Aine X haiguse Z ravimiseks.” Šveitsi tüüpi patendinõudluse kasutamine Euroopa patendi taotlemisel ei ole enam soovitatav, kuna EPO SA seisukoha järi on seda tüüpi patendinõudlus ebaselge ega ole piisav ravimi valmistamise meetodi määratlemiseks. Eestis ei ole Šveitsi tüüpi patendinõudluse kasutamine välistatud. Patendi saamise tingimuseks, nagu kõigil muudel juhtudel, on kindlasti see, et leiutis peab vastama kaitsevõimelisuse kriteeriumitele ja oleks leiutiskirjeldus piisavalt avatud selleks, et vastava ala asjatundja saaks selle teostada.

Tuntud aine kasutamine on käesoleval ajal patenditav juhul, kui ainsaks eristavaks tunnuseks on erinev ravimi doos tingimusel, et sellise erinevuse korral leiutis vastab uudsuse ja leiutustaseme kriteeriumile.

Mõnes riigis, näiteks Suurbritannias, on lubatud ka nõudluspunkti järgmist tüüpi formuleering aine teistkordse ja järgnevate meditsiinilisel otstarbel kasutamiste korral: “Aine X kasutamine kasutusvalmis ravimi valmistamiseks haiguse Z profülaktikaks või ravimiseks.” Sõna “kasutusvalmis” tähendusega samaväärsena võib mõista ka sõnu “müügivalmis” või “pakendatud”. Sellise formuleeringu eesmärk on tagada kaitse ravimi turustamisel kasutatavale ravivormile.

Nagu aine esmakordse meditsiinilisel otstarbel kasutamise korral, tuleb ka aine teistkordse meditsiinilise kasutamise ja järgnevate meditsiiniliste kasutamiste korral suhtuda patendinõudluse formuleerimisel hoolikalt

keelekasutusse. Alljärgnevalt toodud näited illustreerivad formuleeringuid, mida ei saa käsitada kui aine teistkordse meditsiinilise kasutamise korral korrektselt koostatud patendinõudlust.

Valesti koostatud nõudluspunkt on: “Aine X kasutamine haiguse Z ravimisel.” Selline formuleering kirjeldab ravimeetodit, mis teatavasti ei ole enamikus riikides patendiga kaitstav.

Kaitstav ei ole ka nõudluspunkt, mis on formuleeritud järgmiselt: “Pakendatud ravim, mis sisaldab toimeainet X, millele on lisatud juhend haiguse Z ravimiseks”. Sellist formuleeringut käsitatakse vaid kui ravimi kohta info esitamist.

Mõnes riigis ei ole aine teistkordne meditsiinilisel otstarbel kasutamine käsitatav leiutisena ka juhul, kui nõudluspunkt on formuleeritud meetodina, näiteks järgmiselt: “Meetod ravimi valmistamiseks haiguse Z ravimiseks, mis erineb selle poolest, et ravimi toimeainena kasutatakse ainet X”. Põhjuseks tuuakse tegevust kirjeldavate tunnuste puudumine patendinõudluses. Eestis kehtiva patendiõiguse põhimõtete kohaselt on eeltoodud formuleering vastuvõetav, kuna Eestis on meetodi tunnustena käsitatavad ka meetodi teostamisel kasutatavad ained, st toorained, reagentid, katalüsaatorid, muud abimaterjalid (vt punkt 4.3). Meetodi vormis esitatud patendinõudlust aine teistkordse meditsiinilise kasutamise ja järgnevate meditsiiniliste kasutamiste korral tunnustab üldjuhul ka Euroopa Patendiamet, kuna see on selgem ja täpsem, kui Šveitsi tüüpi patendinõudlus.

PATENDINÕUDLUSE NÄITEID

Näide 1. Seadme patendinõudlus

1. Raudtee pöörmeseadmele rakendatava jõu mõõtmise seade, mis koosneb pöördeajami liigendist, milleks on ühendusvarda kahvel, sidestusvarda silm ja neid ühendav deformeeritava elemendina toimiv mõõtepolt, ning mõõtepoldi pinnale väljaspool jõu rakenduspiirkonda monteeritud deformatsiooniandurist, **mis erineb selle poolest**, et mõõtepoldi välispinnale on jõu vastuvõtmiseks tehtud kolm astet, millest keskmine on pressitud sidestusvarda silma avasse ja kaks äärmist on istatud pöörlemist võimaldavalt kahvli avadesse, kusjuures keskmine aste asetseb äärmiste astmete ning sidestusvarda telje suhtes ebasümmeetriliselt, nii et selle telgsuunaline kaugus mõõtepoldi pea poolsest äärmisest astmest on väiksem kui teisest äärmisest astmest, deformatsiooniandur on aga kinnitatud mõõtepoldi pea pinnal paralleelselt mõõtepoldi pikiteljega paiknevale tasapinnale ja ühendatud plaadikujulise silluse abil kahvliga.

2. Seade vastavalt punktile 1, **mis erineb selle poolest**, et mõõtepoldi välispinnale tehtud äärmiste astmete kauguste suhe keskmise astme suhtes on piires $1/2$ kuni $1/3$.

3. Seade vastavalt punktidele 1 ja 2, **mis erineb selle poolest**, et deformatsiooniandurina on kasutatud elektromehaanilist nihkeandurit, kusjuures nihkeanduri ühendusjuhtmete paigutamiseks on piki mõõtepoldi telge tehtud mõõtepolti läbiv ava.

Näide 2. Seadme patendinõudlus, mis sisaldab matemaatilist avaldist

Adra sahk, mis koosneb terast ja kruvipinna kujulisest hõlmast, **mis erineb selle poolest**, et hõlma kruvipinna moodustajaks on nõgus kõverjoon ja juhtjooneks on künnivao põhja tasandil (x, y) paiknev liikumissuunaline sirgjoon, kusjuures kruvipinna üldvalemiga $F(x, y, z) = 0$ mis tahes punkti koordinaatidele y ja z vastav koordinaat x on määratud seosega:

$$\frac{x}{b} = \frac{L}{b} \left(\frac{\beta}{\beta_{\max}} \right)^n, \text{ kusjuures}$$

$$\sin \beta = \frac{1}{4\left(\frac{R}{b}\right)^2} \left\{ \frac{z}{b} - \left(1 - \frac{y}{b}\right) \sqrt{4\left(\frac{R}{b}\right)^2 - 1} + \left[1 - \frac{y}{b} + \frac{z}{b} \sqrt{4\left(\frac{R}{b}\right)^2 - 1} \right] \sqrt{\frac{4\left(\frac{R}{b}\right)^2}{\left(1 - \frac{y}{b}\right)^2 + \left(\frac{z}{b}\right)^2} - 1} \right\}$$

ning

$$\beta_{\max} = 170^\circ - \arcsin \frac{1}{k}, \text{ milles:}$$

b – saha töölaius;

L – saha tööpinna pikkus;

n – arvkonstant;

R – moodustaja raadius;

$k = b/a$, milles a on adra töösügavus, kusjuures

$L/b = 2-4$;

$n = 0,4-0,8$;

$R/b = 1-5$;

$k = 1,2-2,0$.

Näide 3. Ainet, selle kasutamist toote valmistamiseks ja toodet käsitlev patendinõudlus

1. Kaloririkas pastataoline piimal baseeruv toiduaine, **mis erineb selle poolest**, et selle koostis massiprotsentides on:

piim rasvasisaldusega 12 kuni 18 massiprotsenti 75–92 ;

suhkur 5–20;

tärklis 1,5–2,5;

geelimoodustaja 0,1–0,5;

täiteained ülejäänud,

kusjuures tärklise ja geelimoodustaja massisuhe on vahemikus 15:1 kuni 5:1 ning toiduaine viskoossus temperatuuril 10° C on vähemalt 3 Pa·s.

2. Toiduaine vastavalt nõudluspunktile 1, **mis erineb selle poolest**, et geelimoodustajaks on jaanileivapuu seemnete jahu 0,1 kuni 0,3 mm tera läbimõõduga fraktsioon.

3. Toiduaine vastavalt nõudluspunktile 1, **mis erineb selle poolest**, et täiteaineks on 1,5 kuni 2,5 massiprotsenti sarapuupähklite jahvatatud viljalihaga.

4. Toiduaine, vastavalt nõudluspunktile 1, kasutamine piimatoodete valmistamiseks.

5. Piimatoodete vastavalt nõudluspunktile 4, **mis erineb selle poolest**, et see koosneb vähemalt kahest nõudluspunktidele 1, 2 või 3 vastavast toiduaine üksteise peale valatud kihist, kusjuures alumise kihis viskoossus temperatuuril 10° C on 8 kuni 11 Pa·s ning ülemise kihina on kasutatud nõudluspunkti 3 kohast toiduainet.

Näide 4. Deponeeritud mikroorganismi patendinõudlus

Rohusööda sileerimisel pärmiseente paljunemist piirav *Lactococcus*-tüüpi mikroorganismi tüvi *Lactococcus lactis* subsp. *lactis*, mis on deponeeritud numbri NCIMB 30117 all rahvusvahelises deponeerimisasutuses *National Collection of Industrial and Marine Bacteria Ltd, Aberdeen, Scotland*.

Näide 5. Meetodi patendinõudlus

1. Meetod keevkihtkatla kütuse kuivatamiseks, mille kohaselt osa keevkihi kuumadest tahketest osakestest retsirkuleeritakse katla toitekanalisse paigutatud kuivatuskambrisse, kus need segatakse kuivatatava kütusega, eraldatakse kütusest vabanev veeaur, kusjuures selle energiat kasutatakse kütuse eelkuivatamiseks, ning tahkete osakeste ja kütuse segu juhitakse katlasse, **mis erineb selle poolest**, et tahkete osakeste retsirkulatsiooni kiirust reguleeritakse nii, et segu temperatuur kuivatis on kõrgem kui veeauru küllastustemperatuur, kuid madalam kui kütuse pürolüüsi temperatuur.
2. Meetod vastavalt nõudluspunktile 1, **mis erineb selle poolest**, et kuivatusprotsess viiakse kuivatuskambris läbi rõhu all.
3. Meetod vastavalt nõudluspunktile 1 ja 2, **mis erineb selle poolest**, et kuivati töötemperatuuri hoitakse kuni 50° C võrra kõrgemal kuivatusprotsessis vabaneva veeauru küllastustemperatuurist.
4. Meetod vastavalt nõudluspunktile 1, **mis erineb selle poolest**, et tahkete osakeste retsirkulatsiooni kiirust muudetakse eralduva veeauru temperatuuri põhjal.
5. Meetod vastavalt nõudluspunktile 1 ja 4, **mis erineb selle poolest**, et tahkete osakeste retsirkulatsiooni kiirust reguleeritakse tahkete osakeste koguse muutmisega.
6. Meetod vastavalt nõudluspunktile 1 kuni 4, **mis erineb selle poolest**, et kuivatusprotsessis vabanenud veeaur kondenseeritakse ja kasutatakse kütuse eelsoojendamiseks toitekanalis enne kütuse sisenemist kuivatisse.

VÄLJAVÕTE

PATENDISEADUS

Vastu võetud 16. 03. 1994. a seadusega (RT I 1994, 25, 406), jõustunud 23. 05. 1994, viimati muudetud 01.01.2012 (RT I, 28.12.2011, 1)

§6. Leiutise objekt

(1) Leiutise objektiks võib olla seade, meetod, aine, kaasa arvatud bioloogiline aine, või nende kombinatsioon.

(2) Leiutise objekt ei ole muu hulgas:

- 1) avastus, sealhulgas inimkeha kujunemise või arengu või inimgeeni järjestuse või selle osa kirjeldus, teadusteooria ja matemaatiline meetod;
- 2) majandus- ja mõtetegevuse plaan, reegel, eeskiri ja meetod;
- 3) rajatise, hoone ja maa-ala projekt ning skeem;
- 4) tingmärk;
- 5) arvutialgoritm ja -programm;
- 6) disainilahendus;
- 7) info lihtne esitamine;
- 8) taimesort ja loomatõug;
- 9) mikrolülituse topoloogia.

(3) Bioloogiline aine käesoleva seaduse tähenduses on iga isepaljunev või bioloogilises süsteemis paljundatav geneetiliselt informatsiooni kandev aine, sealhulgas mikroorganism.

§ 7. Mittepatenditavad leiutised

(1) Patendiga ei kaitsta:

- 1) leiutisi, mis on vastuolus avaliku korra ja moraaliga;
- 2) raviviise ja diagnoosimeetodeid, mida kasutatakse inimeste või loomade haiguste raviks või diagnoosimiseks.
- 3) [kehtetu - RT I 2003, 18, 106 - jõust. 01.04.2003]
- 4) [kehtetu - RT I 1998, 64, 1003 - jõust. 25.07.1998]

(2) Patendiga ei kaitsta järgmisi biotehnoloogilisi leiutisi:

- 1) inimese kloonimise meetodeid;

- 2) inimalge geneetilise identiteedi muutmise meetodeid;
- 3) inimembrüo ärieesmärgil kasutamise meetodeid, sealhulgas meetodeid, mis on keelustatud kunstliku viljastamise ja embrüokaitse seadusega;
- 4) looma geneetilise identiteedi muutmise meetodeid, mis tekitavad loomale kannatusi ega anna olulist kasu inimese või looma tervisekaitse seisukohalt, ning nende meetodite kasutamise tulemuse-na saadud loomi;
- 5) olemuselt bioloogilisi meetodeid bioloogilise aine, taime või looma saamiseks, välja arvatud mikrobioloogilised meetodid mikroorganismide saamiseks;
- 6) leiutisi, mida saab kasutada ainult ühe kindla taimesordi või loomatõu puhul.

(3) Bioloogilise aine, taime või looma saamise olemuselt bioloogiline meetod käesoleva seaduse tähenduses on meetod, mis täielikult põhineb looduslikul nähtusel, nagu ristamine ja selektsioon.

(4) Mikrobioloogiline meetod käesoleva seaduse tähenduses on iga meetod, milles kasutatakse mikroorganismi või mille eesmärk on mikroorganismi saamine.

§9. Leiutise ühtsus

(1) Ühe ja sama patenditaotlusega saab taotleda patendikaitset ainult ühele leiutisele või ühtse leiundusliku mõttega seotud leiutiste kombinatsioonile.

§10. Patendikaitse ulatus ja patendinõudlus

(1) Patendikaitse sisu ja ulatus määratakse kindlaks patendinõudluse sõnastusega. Patendinõudluse sõnastuse tõlgendamise aluseks on vastava ala asjatundja teadmiste tase patenditaotluse esitamise ajal. Patendinõudluse sõnastuse tõlgendamisel kasutatakse leiutiskirjeldust, jooniseid ja muud illustreerivat materjali.

(2) Patendinõudlus on leiutise, millele taotletakse patendikaitset, olemuse selge, täpne ja lühike sõnaline väljendus. Leiutise olemus esitatakse patendinõudluses leiutise oluliste tehniliste tunnuste kogumina. Patendinõudlus on ühe- või mitmepunktiline.

(3) Patendinõudlus koosneb sõltumatutest ja sõltuvatest punktidest. Patendinõudlus ei tohi sisaldada ühe leiutise kohta rohkem kui ühte sõltumatut punkti, välja arvatud juhul, kui:

1) leiutise moodustavad mitu kokkukuuluvat toodet või

2) seadet või muud toodet kasutatakse mitmel erineval otstarbel või

3) tehnilisel probleemil on sellised alternatiivsed lahendused, mis ei võimalda leiutise olemust väljendada ühe sõltumatu punktiga.

(4) Käesoleva paragrahvi 3. lõikes loetletud erandite kasutamise korral peab olema täidetud leiutise ühtsuse nõue.

VÄLJAVÕTE

PATENDITAOTLUSE SISU- JA VORMINÕUDED NING PATENDIAMETILE ESITAMISE KORD

Justiitsministri 3. jaanuari 2012. a määrus nr 2

4. jagu

Patendinõudluse sisu- ja vorminõuded

§35. Patendinõudluse otstarve ja tähendus

Patendinõudlus määrab kindlaks, mida kaitstakse ja milline on patendikaitse ulatus. Patendikaitse sisu ja ulatus tõlgendatakse sellisena, nagu see tuleneb patendinõudluse sõnastusest. Leiutiskirjeldus, joonised või muu illustreeriv materjal ega muud patenditaotluse dokumendid ei tule arvesse patendinõudluse tõlgendamisel selle sõnastust kitsendavalt või laiendavalt. Eelöeldust tulenevalt on patendinõudluse sõnastus sõltumatu patenditaotluse muudes dokumentides esitatud sõnastustest. Patenditaotluse muudel dokumentidel on õiguslik tähendus vaid juhul, kui nende alusel on võimalik tõendada ja parandada patendinõudluses ilmset kirja- või arvutusviga.

§36. Patendinõudluse struktuur ja üldnõuded

- (1) Patendinõudlus võib olla ühe- või mitmepunktiline.
- (2) Patendinõudlus koosneb ühest sõltumatust (iseseisvast) punktist ja vajalikust arvust sõltuvatest (alluvatest) punktidest.
- (3) Kui patenditaotlus sisaldab ühtse leiundusliku mõttega seotud leiutiste kombinatsiooni, koosneb patendinõudlus iga leiutist iseloomustavast ühest sõltumatust punktist ja vajalikust arvust sõltuvatest punktidest. Näiteks:

- 1) lisaks ainet puudutavale sõltumatule punktile sõltumatu punkt selle aine saamise meetodi kohta ja sõltumatu punkt selle aine kasutamise kohta;

2) lisaks meetodit puudutavale sõltumatule punktile sõltumatu punkt seadme või aparatuuri kohta, mis on mõeldud selles meetodis kasutamiseks;

3) lisaks ainet puudutavale sõltumatule punktile sõltumatu punkt selle aine saamise meetodi kohta ja sõltumatu punkt seadme või aparatuuri kohta, mis on vajalik meetodi teostamiseks.

(4) Kui patendinõudlus koosneb kahest või enamast arvust punktidest, nummerdatakse need paiknemise järjekorras (läbiv numeratsioon).

(5) Patendinõudluse sõltumatu punkt paikneb alati patendinõudluse alguses ja nummerdatakse numbriga «1».

(6) Leiutiste kombinatsiooni korral paigutatakse järjestikku kõik patendinõudluse punktid ühe leiutise kohta, alates seda leiutist iseloomustavast sõltumatust punktist, seejärel teise objekti kohta jne. Punktide numeratsioon on patendinõudlust läbiv.

(7) Kui patendinõudlus koosneb ainult ühest punktist, siis seda ei nummerdata.

(8) Patendinõudlus koostatakse üksnes leiutise oluliste tehniliste tunnuste kogumina. Patendinõudluse teksti sõnastus peab olema selge ja täpne ning võimalikult lühike. Viiteid leiutiskirjeldusele või joonistele ja muule illustreerivale materjalile võib kasutada ainult äärmise vajaduse korral. Tunnuste asendamine viidetega tehnikatasemele, leiutiskirjeldusele või joonistele ja muule illustreerivale materjalile on keelatud.

(9) Patendinõudluse iga sõltumatu punkt peab sisaldama leiutise olulisi tehnilisi tunnuseid ja iga sõltuv punkt peab täpsustama eelmises või eelmistes patendinõudluse punktides sisalduvaid leiutise olulisi tehnilisi tunnuseid.

(10) Patendinõudluse ja leiutiskirjelduse terminoloogia peab olema ühtne.

(11) Leiutise tunnuste üldistamisel tuleb arvestada, et patendinõudluses leiutise tunnustena esitatud mõistete maht ei tohi olla laiem, kui seda on võimalik leiutiskirjelduse ja jooniste või muu illustreeriva materjali abil tõlgendada. Kui leiutise mõne tunnuse väljendamiseks ei ole võimalik kasutada üldistatud mõistet, võib patendinõudluses kasutada alternatiivseid tunnuseid. Alternatiivsete tunnuste kasutamise vajadust tuleb selgitada leiutiskirjelduses.

(12) Patendinõudluse punkt on ühelauseline.

(13) Leiutiste kombinatsiooni korral on esimene patendinõudluse punkt patendinõudluse peapunkt, milles sisalduv leiutis on suunatud tehnika taseme seisukohalt vajaliku tehnilise probleemi lahendamisele. Patendinõud-

luse peapunkt on aluseks ühtse leiundusliku mõtte määratlemiseks. Leiutise ühtsuse nõude täitmiseks peab kombinatsiooni kuuluvatel teistel leiutistel olema tehniline seos peapunktis sisalduva leiutisega ja nad peavad olema allutatud ühtsele leiunduslikule mõttele nii, et kõik patendinõudluse sõltumatutes punktides sisalduvad leiutised koos moodustavad tervikliku panuse tehnika tasemesse.

§37. Patendinõudluse sõltumatu punkt

(1) Patendinõudluse sõltumatu punkt koosneb leiutise oluliste tunnuste kogumist, see tähendab tunnustest, mis on vajalikud ja küllaldased leiutise eesmärgiks oleva ühe kindla tehnilise tulemuse saavutamiseks kõigil juhtudel, mille puhul taotletakse patendikaitset.

(2) Patendinõudluse sõltumatu punkt koosneb piiravast ja eristavast osast.

(3) Piirav osa algab leiutise nimetusega. Piiravas osas esitatakse leiutise need olulised tunnused, mis on ühised tehnika tasemes tuntud kõige lähedasema lahenduse (§ 27 lg 3) tunnustega, välja arvatud juhul, kui leiutisel ei ole oma valdkonna tehnika tasemes tuntud lahendustega ühiseid olulisi tunnuseid.

(4) Eristav osa algab väljendiga «erineb selle poolest, et...», «mida iseloomustab see, et...», «sisaldab täiendavalt...» või muu sobiva väljendiga. Väljendid «erineb», «mida iseloomustab», «sisaldab» vms trükitakse sõrendatult või eristatakse muul viisil. Eristavas osas esitatakse need leiutise olulised tunnused, mis tehnika tasemes tuntud kõige lähedasema lahenduse tunnustega võrreldes on uudsed.

(5) Patendinõudluse sõltumatu punkt koostatakse ilma piiravaks ja eristavaks osaks jaotamata, kui:

1) leiutiseks on individuaalühend;

2) leiutise eristavaks tunnuseks on seadme, meetodi või aine kasutamine;

3) leiutisel ei ole tehnika tasemes tuntud analooge.

(6) Patendinõudluse sõltumatu punkt ei tohi sisaldada ebaolulisi tunnuseid, sealhulgas negatiivseid tunnuseid, näiteks kujul «ei sisalda elementi X». Kui patendinõudluse sõltumatus punktis esitatud tunnuste kogum on saadud tehnika tasemes tuntud tehnilise lahenduse mõne tunnuse lihtsa ärajätmisega (niinimetatud negatiivne uudsus), ilma et lisanduks mõnda uut tunnust, loetakse leiutis reeglina patentsuse kriteeriumile mittevastavaks leiutustaseme puudumise tõttu, kuna lahendust, mis tekib ebaolulise tunnu-

se ärajätmisega, loetakse vastava ala asjatundja jaoks endastmõistetavalt tehnika tasemest tulenevaks.

(7) Patendinõudluse sõltumatu punkt võib sisaldada alternatiivseid tunnuseid, kui see on möödapääsmatu kindla tehnilise tulemuse saavutamiseks kõigil juhtudel, mille puhul taotletakse patendikaitset. Alternatiivseid tunnuseid ei tohi patendinõudluses viia täiendava tehnilise tulemuse saavutamise eesmärgil, kui sellega rikutakse leiutise ühtsust.

(8) Patendinõudluses võib ühe leiutise kohta sisalduda ainult üks patendinõudluse sõltumatu punkt. Erandina võib leiutise olemus olla väljendatud rohkem kui ühe sõltumatu punktiga juhul, kui leiutise iseloom ei võimalda leiutise olemust sõnastada ühepunktilisena. «Patendiseaduse» § 10 lõike 3 alusel võib ühe leiutise kohta olla rohkem kui üks sõltumatu punkt järgmistel juhtudel:

1) leiutise moodustavad mitu kokkukuuluvat toodet, näiteks lukk ja võti, pistik ja pistikupes, mõnel juhul ka raadiosaatja ja vastuvõtja jne;

2) seadet või muud toodet kasutatakse mitmel erineval otstarbel;

3) tehnilisel probleemil on sellised alternatiivsed lahendused, mis ei võimalda leiutise olemust väljendada alternatiivsete tunnuste kaudu ühe sõltumatu punktiga. Kõigil eelnimetatud juhtudel peab olema täidetud leiutise ühtsuse nõue.

(9) Leiutiste kombinatsiooni korral võib patendinõudlus sisaldada seadme või muu toote kasutamise iseloomustamiseks rohkem kui üht sõltumatut punkti, kui leiutise ühtsuse nõue on täidetud.

(10) Leiutiste kombinatsiooni korral viidatakse järgnevas patendinõudluse sõltumatus punktis vastavalt kas patendinõudluse peapunktile või eelnevale sõltumatule punktile.

§38. Patendinõudluse sõltuv punkt

(1) Patendinõudluse sõltuv punkt allub sõltumatule punktile. Sõltuv punkt võib samaaegselt alluda ka mõnele teisele sõltuvale punktile.

(2) Sõltuv punkt peab koosnema nagu sõltumatu punktiki piiravast ja eristavast osast selle erinevusega, et piirava osa tunnuste asemel viidatakse sõltumatule punktile ja teistele sõltuvatele punktidele, millele ta allub. Eristavas osas tuuakse ära olulised tunnused, mis iseloomustavad leiutise teostamise või kasutamise erijuhte (näide: «3. Seade vastavalt punktile 1 ja 2, mis erineb selle poolest, et korpus on valmistatud vasest.»).

(3) Sõltuvate punktide alluvus sõltumatule punktile võib olla otsene või kaudne, läbi ühe või mitme sõltuva punkti. Sõltuva punkti otsest alluvust

kasutatakse siis, kui leiutise teostuse või kasutamise erijuhtude iseloomustamiseks on kõrvuti selle punkti tunnustega vajalikud veel ainult sõltumatu punkti tunnused. Kui nimetatud erijuhtude iseloomustamiseks on vajalikud ühe või mitme teise sõltuva punkti tunnused, kasutatakse punkti kaudset alluvust sõltumatule punktile.

(4) Sõltuvas punktis sisalduvad tehnilised lahendused, mis täpsustavad eelmises või eelmistes patendinõudluse punktides sisalduvaid leiutise olulisi tehnilisi tunnuseid, võivad olla nii tehnika tasemes tuntud tehnilised lahendused kui ka iseseisvad leiutised. Kui sõltumatus punktis sisalduv leiutis on patentne, siis sõltuvas punktis sisalduva tehnilise lahenduse mittepateentsust või ühtsuse puudumist arvesse ei võeta.

§39. Seadet puudutava patendinõudluse iseärasused

(1) Patendinõudluses iseloomustatakse seadet staatilises olekus (elektri- ja muude skeemide kohta kehtib ka § 31 lõige 1). Patendinõudluses ei kasutata lõpetamata tegevust väljendavaid verbe, nagu näiteks «veerevad», «tõmbab ligi», «laskub». Kui aga tekib vajadus kasutada tegevust seadme tunnusena, esitatakse see lõpetatud tegevusena, nagu näiteks «teostatud», «kinnitatud», «paigutatud», «alla lastud».

(2) Patendinõudluses lubatakse näidata elemendi liikuvust («pöörlemisvõimeline ketas», «pikisuunas liigutatav tera» jne) või iseloomustada elementi selle funktsiooni kaudu («tihvt hoova asendi fikseerimiseks» jne) tingimusel, et vastava ala asjatundja on võimeline elementi iseseisvalt teostama.

(3) Patendinõudluses võib vajadusel tunnustele lisada sulgudes joonistel kujutatud elementide positsiooninumbriid, elektri- ja muude skeemide korral aga elementide tähised (nagu näiteks elektriskeemi elementide tähised «R1», «C1» jne). Patendinõudluse koostamisel tuleb aga arvestada, et tehnilise lahenduse olemus peab selguma ka ilma positsiooninumbreid kasutamata. Muid viiteid leiutiskirjeldusele ja joonistele või muule illustreerivale materjalile patendinõudluses ilma äärmise vajaduseta ei kasutata.

§40. Meetodit puudutava patendinõudluse iseärasused

Toimingut (võtet, operatsiooni) iseloomustavaid verbe tuleb kasutada kindla kõneviisi umbisikulise tegumoe olevikus, nagu näiteks «kuumutatakse», «niisutatakse» jne.

§41. Erisused tuntud seadme, meetodi või aine kasutamise korral

Tuntud seadme, meetodi, aine, sealhulgas mikroorganismi tüve uuel ots-
tarbel kasutamise iseloomustamiseks näidatakse patendinõudluse sõltuma-
tus punktis ära selle uus otstarve. Patendinõudluse struktuur sel juhul on
järgmine: seadme, meetodi, aine, sealhulgas mikroorganismi tüve või muu
bioloogilise aine identifitseerimist võimaldav nimetus, sõna «kasutamine»
ja kasutamise otstarve.

§42. Ainete puudutava patendinõudluse iseärasused

(1) Igasuguse individuaalühendi patendinõudluses peab olema ära näidatud
selle otstarve või bioloogilise aktiivsuse liik ja ühendi nimetus või tähis.

(2) Kui kompositsiooni iseloomustatakse patendinõudluses ingredientide
kvantitatiivse koostisega, tuleb ära näidata ingredientide sisalduse mini-
maalne ja maksimaalne piir, kasutades ühesuguseid ühikuid.

(3) Lubatud on näidata ühe ingrediendi sisaldust kompositsioonis mingite
kindlate ühikute abil ja teiste ingredientide sisaldust suhtarvudena selle
esimese ingrediendi suhtes (ingredientide sisaldus tuuakse ära näiteks
põhiingrediendi 100 massiosa või 1 liitri lahuse kohta).

(4) On lubatud näidata antibiootikumide, fermentide jms sisaldust kompo-
sitsioonis muudes ühikutes kui kompositsiooni teiste komponentide sisal-
dust (näiteks fermentatiivse aktiivsuse ühikutes kompositsiooni teiste
ingredientide massi ühiku kohta).

(5) Kompositsiooni puudutava leuitise patendinõudluse eristavat osa alus-
tatakse väljendiga «sisaldab täiendavalt», kui on vaja rõhutada ingrediendi
viimist kompositsiooni koosseisu.

(6) Kui kompositsiooni otstarve määratakse ainult uue aktiivse komponen-
diga ning teised komponendid täidavad seda tüüpi kompositsioonis tavapä-
rast ülesannet, võib patendinõudluses ära näidata ainult aktiivse kompo-
nendi ja selle kvantitatiivse sisalduse kompositsioonis.

(7) Kui leuitise tunnuseks on keerulise koostisega tuntud aine, on lubatud
kasutada selle spetsiaalset nimetust, näidates ära selle aine ja selle kompo-
nentide omadused või funktsioonid. Sel juhul peab leuitiskirjelduses olema
toodud selle aine täielik koostis ja vajaduse korral ka aine saamise viis.

§43. Bioloogilist ainet, sealhulgas mikroorganismi tüve puudutava patendinõudluse iseärasused

Kui leuitise objektiks olev bioloogiline aine (näiteks geen, mikroorganismi
tüvi) on deponeeritud, peab patendinõudluses olema näidatud:

- 1) bioloogilise aine nimetus (mikroorganismi tüve ladinakeelne nimetus);
- 2) rahvusvahelise deponeerimisasutuse poolt antud deponeeringu registreerimisnumber;
- 3) rahvusvahelise deponeerimisasutuse nimi;
- 4) aine praktilise kasutamise otstarve.

VÄLJAVÕTE

MAAILMA KAUBANDUSORGANISATSIOONI ASUTAMISLEPING

LISA 1C INTELLEKTUAALOMANDI ÕIGUSTE KAUBANDUSASPEKTIDE LEPING

5. osa. Patendid

Artikkel 27. Patendi objekt

1. Kooskõlas käesoleva artikli lõigetega 2 ja 3 võib patenti anda iga leiutist, nii tooteid kui ka meetodeid, kõigist tehnikavaldkondadest, tingimusel et see on uus ning omab leiutustaset ja on tööstuslikult kasutatav. Kooskõlas artikli 65 lõikega 4, artikli 70 lõikega 8 ja käesoleva artikli lõikega 3 ei ole patendi taotlemisel või patendiõiguste kasutamisel oluline leiutise tegemise koht, tehnikavaldkond ega see, kas tooted on imporditud või valmistatud kohapeal.

2. Liikmed võivad patenditavuse välistada leiutiste puhul, mille kaubanduslik kasutamine nende territooriumil on keelatud vajadusest kaitsta avalikku korda või moraali, sealhulgas kaitsta inimeste, loomade ja taimede elu ning tervist või vältida tõsiseid keskkonnakahjustusi, tingimusel et selline välistamine ei toimu ainuüksi seepärast, et niisugune kasutamine on nende seadusega keelatud.

3. Liikmed võivad patenditavuse välistada ka:

a) inimeste või loomade raviks kasutatavate diagnostika-, teraapia- ja kirurgia meetodite puhul;

b) taimede ja loomade puhul, välja arvatud mikroorganismid, ja põhiliselt bioloogiliste meetodite puhul, mida kasutatakse taime- ja loomakasvatases, välja arvatud mittebioloogilised ja mikrobioloogilised protsessid. Liikmed

peavad siiski korraldama taimeliikide kaitsmise kas patentide või tõhusa *sui generis* süsteemi või mingi nende kombinatsiooni abil. Käesoleva punkti sätted vaadatakse üle neli aastat pärast WTO lepingu jõustumise kuupäeva.

VÄLJAVÕTE

EUROOPA PATENTIDE VÄLJAANDMISE KONVENTSIOON (EUROOPA PATENDIKONVENTSIOON)

5. oktoober 1973,

mida on muudetud 17. detsembri 1991. aasta Euroopa patendikonventsiooni artikli 63 muutmisakti alusel ja 29. novembri 2000 Euroopa patendikonventsiooni muutmisakti alusel.

II osa

PATENDIÕIGUSE MATERIAALÕIGUSLIK OSA

Artikkel 52. Patentsed leiutised

(1) Euroopa patente antakse kõikide tehnikavaldkondade leiutistele tingimusel, et need on uued, omavad leiutustaset ja on tööstuslikult kasutatavad.

(2) Lõike 1 tähenduses ei peeta leiutiseks eelkõige:

- a) avastusi, teadusteooriaid ja matemaatilisi meetodeid;
- b) esteetilist loomingut;
- c) majandus- ja mõtetegevuse ning mängude plaane, reegleid ja meetodeid, samuti arvutiprogramme;
- d) info lihtsat esitamist.

(3) Lõige 2 välistab selles nimetatud objektide ja tegevuse patentsuse üksnes sel määral, mil Euroopa patenditaotlus või Euroopa patent on seotud nende objektide või tegevuse kui niisugusega.

Artikkel 53. Mittepatenditavad leiutised

Euroopa patente ei anta:

- a) leiutistele, mille kommertskasutus on vastuolus avaliku korra ja moraaliga; sellist kasutust ei loeta vastuolus olevaks üksnes seetõttu, et see on keelatud mõne osalisriigi või kõigi osalisriikide õigusnormidega;
- b) taimesortidele või loomatõugudele või olemuselt bioloogilistele taimede ja loomade aretamise meetoditele; see säte ei kehti mikrobioloogiliste prot-

sesside ega nende saaduste kohta;

c) inim- või loomakeha kirurgilise või terapeutilise ravi meetoditele ja diagnoosimeetoditele, mida kasutatakse inimese või looma kehal; see säte ei kehti toodete, eelkõige ainete või ainesegude kohta, mida kasutatakse selliste meetodite puhul.

Artikkel 69. Õiguskaitse ulatus

(1) Euroopa patendi ja Euroopa patenditaotluse õiguskaitse ulatus määratakse kindlaks patendinõudluse sisuga. Patendinõudluse tõlgendamiseks peab siiski kasutama leiutiskirjeldust ja jooniseid.

(2) Kuni Euroopa patendi andmiseni määratakse Euroopa patenditaotlusega antava kaitse ulatus kindlaks avaldatud taotluses sisalduva patendinõudlusega. Väljaantud või vastulause-, piiramis- või tühistamismenetluse käigus muudetud Euroopa patent määrab patenditaotluse õiguskaitse kindlaks tagasiulatuvalt, kui õiguskaitse ulatus seega ei laiene.

ARTIKLI 69 TÕLGENDAMISE PROTOKOLL

Artikkel 1. Üldpõhimõtted

Artiklit 69 ei tohiks tõlgendada selliselt, et Euroopa patendi õiguskaitse ulatuse all mõistetakse üksnes patendinõudluses kasutatud sõnastuse rangelt sõnasõnalise tähendusega määratletud ulatust, kusjuures patendikirjeldust ja jooniseid kasutatakse üksnes patendinõudluses esinevate ebatäpsuste selgitamiseks. Samuti ei tohiks seda tõlgendada selliselt, et patendinõudlus on ainult suunis ning et tegelik kaitse hõlmab seda, mida patendiomanik patendikirjelduse ja joonistega tutvunud vastava ala asjatundja arvates võis selle all mõelda. Vastupidi, seda tuleb tõlgendada kui nende kahe äärmuse vahelise seisukoha määratlemist, mis ühendab endas patendiomaniku õiglase kaitse ning piisava kindluse kolmandatele isikutele.

Artikkel 2. Samaväärsed elemendid

Euroopa patendi õiguskaitse ulatuse kindlaksmääramiseks võetakse nõuetekohaselt arvesse kõiki elemente, mis on samaväärsed patendinõudluses kirjeldatud elementidega.

III osa
EUROOPA PATENDITAOTLUS

Artikkel 82. Leiutise ühtsus

Euroopa patenditaotlus tohib sisaldada ainult ühte leiutist või ühtse leiundusliku mõttega seotud leiutiste gruppi.

Artikkel 83. Leiutise olemuse avamine

Euroopa patenditaotlus peab avama leiutise nii selgelt ja täielikult, et vastava ala asjatundja saab selle teostada.

Artikkel 84. Patendinõudlus

Patendinõudlus määratleb objekti, millele taotletakse kaitset. Patendinõudlus peab olema selge ja lühike ning tuginema leiutiskirjeldusele.

VÄLJAVÕTE

EUROOPA PATENDIKONVENTSIOONI 2000 RAKENDUSMÄÄRUS

Kinnitatud haldusnõukogu 7. detsembri 2006. aasta otsusega.

Reegel 42. Leiutiskirjelduse sisu

(1) Leiutiskirjelduses peab:

- a) nimetama tehnikavaldkonna, kuhu leiutis kuulub;
- b) märkima patenditaotlejale teadaolevad taustteadmised, mis võivad olla kasulikud leiutisest arusaamiseks, Euroopa otsinguaruande koostamiseks ja ekspertiisiks. Soovitav on anda viited dokumentidele, mis kajastavad nimetatud taustteadmisi;
- c) avama leiutise patendinõudlusele vastavas mahus terminitega, mille põhjal on võimalik aru saada tehnilisest probleemist, isegi juhul, kui seda ei ole sõnaselgelt väljendatud, ning selle lahendusest. Lisaks tuleb näidata leiutisega saavutatav kasulik efekt koos viidetega taustteadmistele;
- d) jooniste olemasolu korral kirjeldama lühidalt neil kujutatut;
- e) kirjeldama üksikasjalikult vähemalt üht patendinõudluse kohast leiutise teostamise viisi, kasutades vajaduse korral näiteid ja viidates joonistele, kui need on olemas;
- f) näitama sõnaselgelt ära, millisel viisil on leiutise objekt tööstuslikult kasutatav, kui see ei tulene ilmselgelt leiutiskirjeldusest või leiutise olemusest.

(2) Leiutiskirjelduse peab esitama lõikes 1 toodud sisu ja järjestuse kohaselt, välja arvatud juhul, kui leiutise olemus tingib teistsuguse esitamise, mis võimaldab paremat arusaamist või lühemat esitust.

Reegel 43. Patendinõudluse vorm ja sisu

(1) Patendinõudlus määratleb kaitstava objekti leiutise tehniliste tunnuste kaudu. Vastavalt asjakohasusele peavad patendinõudluse punktides sisal-

duma:

a) nimetus, mis näitab ära leiutise otstarbe ja tehnilised tunnused, mis on vajalikud objekti olemuse määratlemiseks, kuid mis kombinatsioonis moodustavad osa tehnikatasemest;

b) eristav osa, mis algab väljendiga «mis on iseloomustatud sellega, et» või «mida iseloomustab» ja milles on esitatud tehnilised tunnused, mis kombinatsioonis punktis a nimetatud tunnustega määravad kindlaks, mida kaitsakse.

(2) Artiklis 82 sätestatud arvestades võib Euroopa patenditaotlus sisaldada kaks või enam sama kategooria sõltumatut nõudluspunkti (toode, meetod, seade või kasutamine) ainult juhul, kui taotluse sisu kujutab endast üht alljärgnevat:

a) mitut üksteisega seotud toodet;

b) toote või seadme erinevaid kasutusalasid;

c) konkreetse probleemi alternatiivseid lahendusi, kui neid alternatiive ei ole otstarbekas hõlmata ühe nõudluspunkti ga.

(3) Igale patendinõudluse punktile, milles esitatakse leiutise olulised tunnused, võib järgneda üks või mitu nõudluspunkti, mis esitavad leiutise eri realiseerimisviise.

(4) Iga patendinõudluse punkt, mis sisaldab mõne teise nõudluspunkti tunnuseid (sõltuv punkt), peab sisaldama võimaluse korral alguses viidet teisele nõudluspunktile ja järgnevalt esitama õiguskaitset määravad täiendavad tunnused. Sõltuv nõudluspunkt on lubatav ka sel juhul, kui nõudluspunkt, millele see otseselt viitab, on ise sõltuv nõudluspunkt. Kõik patendinõudluse sõltuvad punktid, mis viitavad ühele või mitmele eelnevale nõudluspunktile, tuleb kõige otstarbekamal viisil grupeerida.

(5) Patendinõudluse punktide arv tuleb kaitstava leiutise olemust arvestades hoida mõistlikkuse piirides. Mitme nõudluspunkti korral tuleb need nummerdada läbivalt araabia numbritega.

(6) Patendinõudluse punktides ei või viidata leiutise tehniliste tunnuste määratlemiseks leiutiskirjeldusele või joonistele, välja arvatud juhul, kui see on ilmtingimata vajalik. Eriti ei tohi need sisaldada väljendid «... nagu kirjeldatud leiutiskirjelduse osas» või «... nagu kujutatud joonisel».

(7) Kui Euroopa patenditaotluses on joonised, mis sisaldavad viitemärke, peavad tehnilised tunnused nõudluspunktides olema varustatud nende tunnuste viidetega joonistel, kui see kergendab nõudluspunkti mõistmist. Viited tuleb paigutada sulgudesse. Nimetatud viiteid ei või tõlgendada nõudluspunkti sisu piiravaina.

Reegel 44. Leiutise ühtsus

(1) Kui Euroopa patenditaotluses nõueldakse leiutiste gruppi, on artiklis 82 sätestatud leiutise ühtsuse nõue täidetud vaid juhul, kui nende leiutiste vahel on olemas tehniline seos, mis ilmneb ühes või mitmes ühises või kaasnevas tehnilises eritunnuses. Väljendi «tehnilised eritunnused» all tuleb mõista neid tehnilisi tunnuseid, mis määravad iga nõueldava leiutise kui terviku panuse tehnikatasemesse.

(2) Otsustamisel, kas leiutiste grupp on omavahel niiviisi seotud, et nad realiseerivad ühtse leiundusliku mõtte, ei arvestata seda, kas leiutisi nõueldakse eraldi nõudluspunktides või alternatiividena ühes nõudluspunktis.

